

TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

SAYI : 16, 21 TEMMUZ 1972, 250 kuruş

Sevgili Toplumcular,
Birçok okurunuzun da dileği olan bir halk gazetesini çıkarmak için daha ne bekliyoruz? Tüm tutucu ve sağcı gazeteler arasında devrimci seslerin yükselme zamanı gelmedi mi?

Toplum'u sevdik. Okuyoruz, okuyacağız da. Ama yeterli değil bu. Dergi büyük bir kitle için alışılmış (okunan) bir basın organı olmak tan oldukça uzak. Bu nedenle hal-kimize öncelikle bir günlük gazete gerekmektedir.

SOSYAL ADALET VE BÜLENT ECEVİT

Ozan: «ey didarı hürriyet ne efsunkârmışsın» demiş bu yüzyılın başlarında. Biz 25 senedir aynı arayış ve yakarış içinde sosyal adaleti savunuyoruz. Bu gün anayasamızın ilkeleri arasına giren, hükümet programlarını kapsıyan, her yerde her zaman her ağızdan tekrarlanan bu sihirli kelime böyle açık, seçik şekli ile genel anlamda kamu oyuna yansıncaya kadar ne acılar çekildi; ne tehlikeli dönemler gördü. Ağzına alanı değil de düşüneni bile yoketmeye yetti arttı, bir zamanlar, sosyal adalet sözcüğü.

1960 dan sonra çok şeylerin değiştiği memleketimizde özgür İnsan kavramı yüzeye çıkıp insanca yaşama sloganları bayraklaşınca sosyal adalet deyimini ön sırayı aldı. Devrim hükümetlerinde Çalışma Bakanı olan sayın Bülent Ecevit zamanın koşullarını yeterince değerlendirip sarsılmaz inancını, yorulmaz gayretine katarak bugün milyonların mutluluğunu yüklenen Sendikalar Kanununu, Sigorta Kanunlarını, Grev, Lokavt ve Toplu sözleşme yasalarını topluma mal etti.

Bakanlığı döneminde, antidemokratik yasaları, bu yasalara göre düzenlenmiş tüzükleri, karar ve uygulamaları aydınlığa çıkarmanın çabası içinde çirpindi durdu. Tashanda eski Ulus Matbaasının üstündeki müshahih odasında hocam rahmetli Ömer Cemal Sağlam'la geleceğe değin fıkralarına başlık ararken sosyal adaleti yorumlayanlarına özel bir itina gösterirdi.

Hocamın sakıncalı bulduğu bazı satırların gençliğinin, cesaretinin ve bilgisinin verdiği dürtü ile aynen gazeteye girmesini isterdi Bülent Ecevit. Politika tezgâhında dirsek çürüterek, katı kalıpları çente çente, modern bir aygıt yaptı o. Türk siyasal hayatında yıllardır adından ve amacından söz ettirdi. Meclis görevleri, Bakanlık ödevleri yanında mutlu bir Türkiye için özlemini duyduğu kalkınma hamlelerini belirleyen kitapları bu gün değer taşımaktadır.

CHP'nin halka dönüp iktidara alternatif haline gelmesi için elinden geleni yapmaktan usanmadı, yılmadı. Tabuları yeni yapıtlarla yıkmaya olanağını aradı. Başkaları gibi ayağına çarık, başına sarık, sırtına yamçı ve torbasına azık koyarak köylerde maval okumadı o. Uygur olanı, çağa uyanı yaptı. Görev gezilerinde ödevi olan halkçı anlayışını dile getirerek suya, toprağa değinmişse, bunda okadar kuşkulananacak yön yoktur. Ne var ki, halka inebilmiş, halktan bir parça olmuş yiğit kişiye, işçiye, köylüye, esnafa yakınlığı yüzünden ve eylemleri ile onun hakları için, direniyor diye önüne gelen bir iftira atar, bir itham savurursa, Atatürk Cumhuriyetinde başlanmış nice hamleleri, öngörülen hayati reformları bir çırpıda kinin, karamsarlığın karanlığına gömmüş oluruz. Bunun da acısını gelecek kuşaklar çeker. Bu nedenle, CHP'ni bölmekle Bülent Ecevit'e beslenen kin duygusu, öc alma arzusu sosyal adalet tutkusunun tarihi gelişiminden alıkoymaz. Sosyal adalet, Türk sosyal yaşantısının vazgeçilmez bir yanındır. Bu ulusal mutluluğun alem-darlarına gönüller dolusu selâm olsun.

Cevdet Şıgay
(Emekli Sendikacı)

Bir gazetemiz var diyebilelim. Toplum'umuzla onu da okuyalım - okutalım. Manevi olanaklar dersenez «işte biz okurlarınız». Maddi olanaklardan yoksunsanız; Toplum önyak olduğunda devrimci herkes kadrince yardım etmekten kaçınmayacaktır.

Kendi önümüzden gelen sesleri hergün duyabilelim onda. Ki bu sesler devrim sürecine hız katsın; devrimci potansiyel yoğunlaşsın.

Nail Kaypak - Nazilli

★

TOPLUM Dergisine,

Aşağıdaki hususlar dikkate alınırsa daha başarılı bir TOPLUM'a kavuşabiliriz inancındayım. Şöyle ki: 1) TV, müzik, sinema, spor yazıları ile son sayfadaki kairkatürler kaldırılmalı.

2) Köylümüzün ortak sorunlarına, dertlerine eğilen yazılara yer verilmeli.

3) Tartışma sütunu açılmalı.

Ferhunde Arpacı
Erenköy - İstanbul

★

Toplum'a,

1970—71 ders yılında Sanat Enstitüsünden mezun oldum. Mesleğimle ilgili işe girmek için Karabükte, Demir - Çelik İşletmelerine postadan dilekçe ile müracaat ettim. Tarih: 11.10.71 30 gün bekledim, cevap gelmedi. Kendim, İşletmelerde personele gidip gerekli evrakları hazırlayıp verdim. İmtihana girdim, kazanmıştım. O gün benden mutlu işçi yoktu sanki. Fakat durum yine değişti. İlgili yerlere gidip geldim. Telefonda azarlandım. Yılmadım, işe girdim: 28.5.1972

Posta ile başvurduğum dilekçenin cevabı, işe girdikten 32 gün sonra, başvurduğum günden —259— (iki yüz elli dokuz) gün sonra verildi. Şöyle diyordu: «İşe alınabilme şartları bakımından durumunuz, İşletmelerimizde halen tatbik edilmekte olan işçi alma şartlarına uymadığından, talebinizin yerine getirilmesine imkân yoktur.»

Size yardımcı olur diye dilekçenin cevabını gönderiyorum:

Başar Demir

Demir - Çelik İşletmeleri
Makina Atelyesi Frezeci
Sicil No. 28986 - Karabük

TOPLUM'UN notu: Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünün cevap yazısının tarih ve numarası şudur: 30 Haziran 1972 gün, 20696 sayılı. (İşaret: 241/III—17489)

TOPLUM'DA BU HAFTA

TOPLUM'dan

"GAZ ODASI"

Yazan :
NADİR NADI

16 ve 17'inci
sayfalarda

- 26'nci sayfada Mahmut T. Öngören'in yazdığı televizyon
- 28'inci sayfada Faruk Güvenç'in sinema
- 31'inci sayfada Hıncal Uluç'un spor yazıları var.
- Atilla İlhan'ın defteri 29
- Bizim Toplum 27
- Basım 20'inci sayfalarda.

- 6'nci sayfada A. Halûk Ülman'ın «Toplum'a göre»
- 8'inci sayfada Ahmet N. Yücekök'ün
- 11'inci sayfada Mehmed Kemal'in «politika ve ötesi»
- 24 ve 25'inci sayfalarda Nîmet Arzık'ın «Türkiye notları» yer alıyor.
- Turhan Selçuk'un kari-katürü 9'uncu sayfadır
- 21, 22, 23, 24 ve 25'inci sayfalarda, Amerika Birleşik Devletlerinde Demokrat Parti'nin başkan adaylığına seçilmiş olan Senatör Mac Govern ile yapılmış bir konuşma, Japonya ve Federal Almanya ile ilgili dış haberler yer alıyor.

Geçtiğimiz hafta İstanbulda Florya köşkünde Cumhurbaşkanının başkanlığında yapılan liderler toplantısı ve bu toplantıdan sonra görülen gelişmeler, haberler arasında yer alıyor.

Yıllardır yurdumuzda tartışması yapılagelen Ortak Pazar konusunda Türkiye'nin son durumu, haber sayfalarımızda yer alan «Ortak Pazar» başlığı altında inceleniyor.

1972 yılı, UNESCO tarafından, Dünya Kitap Yılı olarak ilan edildi. «Kitap Yılı»nda, yurdumuzda basılmış olan bir kitabı TOPLUM okurlarına tanıtmayı yararlı bulduk. «El-Hac» Mustafa Râkım tarafından yazılmış olan bu kitabın adı, «Mürşid-i Müteahhilin ve Mürşid-i Nisa»dır. 18 ve 19'uncu sayfalardamızda

Sevgili TOPLUM okuru,

Bu sayımızda sizlere, Türk basınının en büyük imzalarından birinin yazısını sunuyoruz.

Bir yılı bulan bir aylık döneminden sonra, TOPLUM'da okurlarının karşısına çıkan Nadir Nadi'nin yazısını orta sayfamızda bulacaksınız.

Nadir Nadi hakkında bizim birsey söylememiz gereksiz; Türk okuru bu imzayı çok yakından tanıyor. O, fikir haysiyetini temsil eden bir yazar olduğu kadar, gerçek gazeteciliğin ilhelerinden hiçbir zaman sapmamış bir gazete yöneticisi olarak da Türk basınında müstesna bir yer işgal etmektedir. Nadir Nadi'nin bir yıllık ayrılığı, sadece kendi gazetesi için değil, aynı zamanda basının için de büyük kayıp olmuştur. Ama aylık bitmiş, Nadir Nadi bir yandan TOPLUM'da yazmağa başlarken, öbür yandan da Cumhuriyet'in yönetimini yeniden ele almıştır.

Amerika'da birşeyler oluyor... Demokrat Parti'nin başkan adayı senatör Mac Govern'le yapılmış olan konuşmayı (21'inci sayfamızdadır) okuyunca, sanırım bu görüşe hak vereceksiniz...

Mac Govern, değindiği konular ve bu konuları ele alış açısıyla, Amerika'da olduğu kadar, Amerika dışındaki bir takım çevreleri de telaşlandırıyor ama, aynı zamanda, teknolojik gelişmeye paralel olarak, politik anlayışta da yeni bir noktaya ulaştığını ortaya koymuş bulunuyor. Eğer, ömrü yeter de başkan seçilir ve söylediklerini uygulama alanına koyarsa, sanırım, dünya politikasında yeni bir dönem başlayacaktır. Dileriz, dünyanın bütün politikacıları, Mac Govern'in ağzından bir kez daha tekrarlanan yeni politika anlayışını benimseyebilirler ve «ekmek, barış özgürlük» bütün ülkeleri aydınlatsın...

TOPLUM

TOPLUM

CUMA GÜNLERİ YAYINLANIR, HAFTALIK SİYASİ
HABER VE YORUM DERGİSİ

Kurucusu :
Turhan Erker

Sahibi :
Coşkun Fermer

Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü :
Abdullah Emre İleri

TEL : 18 07 59

YÖNETİM YERİ :
Meşrutiyet Caddesi
Hatay Sokak 10/15
Bakanlıklar — Ankara

HABERLEŞME ADRESİ :
Posta Kutusu 160
Etiler — Ankara

TOPLUM Dergisinin bu sayısını, Vatan Matbaacılık A.Ş. tesislerinde dizilmiş, tertiplenmiş ve basılmıştır. Kışkırtıcı, Tehditkar, İncelikli

İlan Tarifesi :
Arka kapak (siyah - beyaz) 4.000 TL.
İç sayfalar 3.000 TL.

Abone :

6 Aylık (26 sayı) 65 TL.
Yıllık (52 sayı) 125 TL.
Dağıtım : Hür Dağıtım

Arka kapak (renkli) 5.000 TL.
Sütun Cm 50 TL.

Anayasa

Sanık Sandalyesinde

Meclis Basın Bürosu memurları, haftanın başında Salı günü, gazete bürolarına haber vererek, foto muhabirlerinin, çarşamba günü saat 10.30'da Meclis Başkanlık Divanı salonunda hazır bulunmalarını tenbihlemişlerdi. Parlamento muhabirleriyle fotoğrafçılar, tam saatinde, Başkanlık Divanı salonuna geldiler. Uzun masanın etrafında, Mecliste grupları bulunan dört siyasi partiden üçünün üçer—MGP'nin bir— temsilci toplanmışlar, 12 Mart 1971'den bu yana ikinci kez sanık sandalyesine oturtulan 27 Mayıs devriminin Anayasasında yapılması istenilen değişiklikleri görüşmeğe hazırlanıyorlardı. Bunlar, CHP'den İsmail Hakkı Birler, Selçuk Elverdi, Zihni Betil; AP'den Hasan Dinçer, Ahmet Nusret Tuna; DP'den Cevat Önder, Talât Asal, Hasan Korkmazcan ve MGP'den de Emin Paksüt'tü.

Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı, konuşmasına başlamak için, Televizyon ekibinin gelip tezgâhını kurmasını bekledi. Partilerarası komisyon üyeleri sigaralarını tazelediler. DP temsilcilerinden Hasan Korkmazcan, «Meclis tatile giriyor, bizse çalışmak zorundayız» diye hayıflandı. O sırada, Parlamento'nun serin taş binasında görülmedik bir faaliyet vardı. Alt katta Senato Genel Kurulu toplanarak, bir gün önce Meclisten süratle geçen Toprak Reformu Ön Tedbirler Kanun Tasarısını kabule hazırlamıyor; AP Meclis Grubu son toplantısını yapıyor; komisyonlar çalışıyor; kısaca, parlamentolar, işleri Temmuz ayının sıcak çarşambasında bir an önce bitirip tatile gitmeğe hazırlanıyorlardı. Büyükkada'daki Anadolu Kulübünde yerler ayrılmış; oyun salonundaki yeşil çuhali masalar, ceplerinde maas farklarını hâvi çekler bulunan geleneksel müşterilerini bekliyordu. Doğrusu herkes, Ankara'nın bunaltıcı sığından kaçarken, Anayasa değişikliğini ele alacak olan 12'ler komisyonunun çalışmaya başlaması, DP'li Hasan Korkmazcan'ın yakındığı gibi, tam anlamıyla talihsizlikti.

Demokratik aşama

Uzun masanın başında otur-

makta olan Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı, bu seferki Anayasa değişikliği isteminin, bir yıl öncesine —tesadüf; aynı komisyon, tam 363 gün önce aynı konuda ve aynı salonda biraraya gelmişti— oranla daha «demokratik bir biçimde» gerçekleştirilmek istendiğini; 10 ay önce, Birinci Erim Hükümeti tarafından, ellerine, hazırlanmış birer metin halinde gelen değişiklik tasarisına karşılık, bu kez sadece prensiplerin vâzedildiğini ve tasarinın hazırlanmasında siyasi partilere «inisiyatif» tanıdığını söyledi. «Her on yılda bir demokrasinin tatile girdiği» yolundaki demeciyle kamuoyunun dikkatini çeken Avcı, bu metodu «demokratik bir aşama» olarak görüyordu.

«Demokrasiyi ve rejimi korumak» sözleri, son zamanlarda sık sık kullanılıyordu. Ne zaman Anayasada değişiklik istense, ne zaman 61 Anayasasının demokratik rejim için öngördüğü özgürlüklerin çerçevesine içine —eski bir deyimle: «şal altına»— alınması düşünülse, gerekçe olarak, «Demokrasiyi ve rejimi korumak» endişelerinden söz ediliyordu. Ne var ki, demokrasi ve rejimin korunması herkese göre ayrı bir anlam taşıyordu. Örneğin, son aylarda demokrasi havarisi kesilen AP lideri Süleyman Demirel, demokratik rejimi, sadece kendisini ve partisini sandıktan çıkartıp iktidara getirecek olan bir «millî irade» sistemi olarak tanıyordu. Florya görüşmelerinden sonra, istenilen Anayasa değişikliği ile ilgili görüşlerini açıklarken, «Devlete otorite getirilmesinin demokratik çerçeveye içinde yapılacağını, demokrasinin kurban edilmeden gerçekleştirilmesi gerektiğini» söylüyor, fakat bir yandan da «Düşünülen değişiklik lüzumlu ama, kâfi değil» diyordu.

Florya Köşkü toplantısı

1961 Anayasasının 12 Mart 1971'den bu yana ikinci kez değiştirilmesi istemi, önceki hafta, Florya Köşkünde Sunay, Tağmaç ve Melen arasında ele alınmış; konunun, gene Florya Köşkünde, siyasi partilerarası bir zirve toplantısında parti liderlerine anlatılması kararlaştırılmıştı. Geçtiğimiz hafta perşembe günü, siyasi parti liderleri Ankara'dan İstanbul'a gittiler ve Florya Köşkünde önce hep birlikte bir hatıra resmi çektiler, konuyu görüşmeğe başladılar.

Toplantıya Cumhurbaşkanı Sunay, Başbakan Ferit Melen, Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, MGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu,

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle ile Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı ve Senato Başkanı Tekin Arıburun katılmışlardı. İlk sözü, Cumhurbaşkanı Sunay aldı:

—«Şu anda önem taşıyan konular, demokrasiyi ve rejimi korumaktır. Bu da, reformların yapılması ve anarşinin kurutulmasıyla mümkündür» dedi.

Cumhurbaşkanı, reformlar konusunda en önemli hedefin Toprak Reformu olduğunu belirtti ve bu gerçekleşip, mevcut Seçim Kanunu da değiştirildiği takdirde, seçim ortamının doğabileceğine işaret etti. Ancak, Sunay'a göre, seçime kadar daha yapılması gereken işler vardı. On ay önceki Anayasa değişikliğinin gerektirdiği yasaların büyük bir kısmı Meclise sunulmuş, fakat henüz çıkmamıştı. Toprak Reformu, Petrol ve Maden Kanunları gibi konular bir an önce çıkarılmalıydı. Dernekler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunları, Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu, Jandarma Genel Komutanlığının Yeniden Teşkilâtlandırılması, Daniştay, Ceza Hukuk ve Usul Kanunları Değişikliği, Üniversite Reformu kanunları, seçimlere kadar Meclisten çıkmalıydı. Ayrıca, Siyasi Partiler Kanunu değiştirilmeli, ön seçim sistemi yeniden ele alınmalıydı. İktisadi Devlet Teşekkülleri kanunu düzeltilmeli, Üçüncü Beş Yıllık Plân kabul edilmeliydi.

Parti liderleri not alıyorlar

Bütün bunları dinleyen ve madde madde not alan siyasi parti liderleri, yapılması gereken işler çoğaldıkça, seçim kapısının önünde, aşılması gereken daha bir hayli engel olduğunu farkettiler 12 Mart 1971'den bu yana, henüz, Toprak Reformu, Ön Tedbirler Kanun Tasarısı ile —o da son gün— Meclisten geçip Senatoya gelmişti. Maden Reformu Tasarısının geçici komisyonu görüşmeleri başlar başlamaz, daha maddelere geçilmeden, AP ve DP koalisyonu başkaldırmıştı (Bak: «Madenler»).

Sunay, daha sonra asıl konuya geçti. Konu, «Anayasa» idi. Sunay'ın belirttiğine göre, 1961 Anayasası, «Mahut dış merkezden vâz olunan ve kapitalizmin kalelerine kendi içinden taarruz stratejisi güdenler tarafından maksath olarak tahrib edilmişti. 1970 yılının 15—16 Haziran tarihinde bir işçi ihtilâli teşebbüsü olmuştu. Yapılan tahkikatlarla, mütemadiyen, yeni hücreler bulunuyordu. Ayrıca, aşırı sağ da yurdumuzu için tehlike teşkil ediyordu. Uyanık bulunmak lâzımdı.

Ordumuz uyanıktı ve yeniden iki ay uzatılması istenen sıkıyönetimle aslı görevini yerine getiriyordu».

Cumhurbaşkanından sonra, 12 Mart döneminin Üçüncü Hükümet Başkanı Ferit Melen söz aldı. Melen, Florya görüşmelerinden önce bir basın toplantısı yapmış; bu arada, siyasi çevreleri günlerdenberi meşgul eden bir soruyu açıklığa kavuşturmuştu: Genelkurmay Başkanıyla Deniz ve Kara Kuvvetleri Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması sözkonusu değildi. Bu konu, normal seyrinde yürümekteydi ve yürüyecekti. Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması sorunu sadece Başbakan'ın aklına gelmişti. 12 Mart muhtırasına imza koyanlar için acaba biraz daha, normal şartlar avdet edinceye kadar, bir uzatma faydalı olabilir mi, diye düşünmüş ve konuyu kendilerine —Kuvvet Komutanlarına— açmıştı. Başta Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç olmak üzere, ilgililerin hepsi, bunu şiddetle reddetmişlerdi. Böyle birşey düşünmediklerini söylemişlerdi. «Binaenaleyh, böyle bir mevzu yoktu».

Melen konuşuyor

Başbakan Melen, her zamanki gibi sâkin ve alçak sesle konuşuyordu. Melen'e göre, Hükümetin başlıca görevi, anarşiyi ortadan kaldırmaktır. (Melen, 16 Temmuz günü Bolu'da çok güzel ve etkili bir konuşma yapmış; «12 Mart'tan önce komünistler başarı kazanaysındılar, Türkiye'deki türklere Sibirya'ya süreceklere ve Türkiye'ye başka milletlerden insanlar yerleştireceklerdi» demiştir.)

Anayasa değişikliği ise, Melen'e göre, hayati bir önem taşıyordu. Hükümet, bazı değişiklikler tespit etmişti. 32, 136, 57, 63, 86 ve 114'üncü maddeleri kapsayan bu değişiklikler şu amaçları öngörüyordu:

● Devletin güvenliğiyle ilgili suçlar için, Devlet Güvenliği Mahkemesinin kurulması.

● Parlatonunun çalışma hızını arttırmak için Meclis ve Senatonun birlikte toplantı yapma olanağının dağlanması.

● Meclislerin toplanması ve toplantıya devamı için gerekli çoğunluğun mâkul hadde indirilmesi.

● İdarenin takdir yetkilerini kullanmasındaki durumlarda Danıştay kararlarının daha kısıtlanması.

● Partilerin, malî denetim konusunda, Anayasa Mahkemesiyle olan ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi.

PARTİLERARASI KOMİSYON ÇALIŞIYOR : Konumuz Anayasa

● Üniversiteleri yıkıcı faaliyet yuvası ve aşırı akımların propaganda merkezi haline getirip, millî varlığımızı tehlikeye düşürecek kanun dışı davranışlara girişilmesi ihtimallerini önleyici tedbirler alınması.

Anayasa Mahkemesi

Melen, Anayasada «Bizim tespit ettiğimiz değişiklikler de yeterli değil» diyor; sadece, her partinin ittifak edebileceği konuların getirilmesine dikkat sarfedildiğini ileri sürüyordu. Üniversiteyle ilgili tedbirlerse, «CHP itiraz eder diye», yazılı hale getirilmemişti.

Başbakan, ikinci kez sanık sandalyesine oturtulan 61 Anayasasını eleştiriyor, örneğin, Anayasa Mahkemesinin, sık sık, kendi yetkisini taşan hükümler verdiğini, bu kapıyı kapatmak gerektiğini söylüyordu. «Danıştay için de aynı şey söylenebilir» diyen Başbakan, buna bir de örnek veriyordu: Kırıkkale'de yapılması gereken Gaziantepspor - Kırıkkale futbol maçı, «olay çıkabileceği endişesiyle» ve «güvenlik mülâhazasıyla», «Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı kararıyla» Ankara'ya alınmış; fakat Danıştaya, kendisine yapılan müraaat üzerine, bu konudaki idarî tasarrufu durdurmuştu. Bu duruma göre, maçın Kırıkkale'de oynanması zorunluğu doğmuştu. Neyse ki, karar geç tebliğ edildiği için, oyun, Ankara'da oynanmış ve muhtemel olaylar önlenmişti.

Başbakanın konuşmasından sonra, Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan, Florya görüşmesi hakkında yapılacak açıklamanın metnini okudu. Ertesi gün Türkiye Gazete Sahipleri Sendikasında açıklanacak olan bu metinde Alpaslan, Anayasayı sık

sık değiştirmeyi arzu etmedikleri halde, bazı şartların kendilerini yeni tedbirler almak zorunda bıraktığını ifade ederek, «Tek düşüncemiz hür, demokratik rejim ve anayasal düzeni korumaktır» dedi.

DP ve MGP konuşuyor

«Anayasal düzeni korumak için» girişilen ikinci Anayasa değişikliği ön-görüşmelerinde sözü, DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyleli aldı. Bozbeyleli, Hükümetin, Anayasa değişikliği konusunda partilerin önüne katı metinlerle çıkmadığını söyleyerek, bu usulü —Partisinin adına uygun— «demokratik» bulduğunu belirtti. Usulü «demokratik» bulan Demokratik Parti başkanı, sık sık, Anayasa değişikliğine gidilmesinin sakıncalı olduğunu, oldu olacak, ihtiyaçları toptan tespit edip, meseleyi toptan ele almanın daha pratik olacağını söyledi.

Florya toplantısında MGP'ni temsil eden Turhan Feyzioğlu da DP Başkanının görüşlerine katıldı. Her partiden üçer kişinin katılacağı bir komisyonun kurulması önerisi ise uygun bulundu.

Söz, Ecevit'te!

Söz sırası CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e gelmişti. Süleyman Demirel'e yanyana oturan Ecevit, «Biz, CHP olarak, Anayasaya karşı hassas bir partiyiz» diyerek konuşmasına başladı. Ecevit'in belirttiğine göre, CHP, özellikle temel hak ve özgürlüklere ilişkin konularda son derece hassastı. Hükümetin, katı bir metinle siyasi partilerin karşısına çıkmamış olmasını, CHP olarak, iyi bir işaret sayıyordu. Ancak, bunaldıktan Anayasa ve anayasal kurumların suçlu tutulmasına karşıydı. Özgürlükle terörizm birbirlerine karşı şeylerdi. Baskı, bazan, daha çok terörizme yol açabi-

Yanıldıkları nokta

Bugün Türkiye'de günün konusu, hiç kuşkusuz, Melen Hükümeti tarafından istenen yeni Anayasa değişiklikleri. Bilindiği gibi, Hükümet, 12 Marttan bu yana ikinci kez olmak üzere, Anayasanın yeniden değiştirilmesini istiyor.

Bir noktada Melen Hükümetinin hakkını yememek gerek. Başbakan, değişiklikleri, çok yumuşak bir dille, çok yolu yordamıyla istemesini bilmiştir. O, Erim döneminin sert, ultimatoma yaklaşımından kaçınmasını bilmiştir. Hepsinden önemlisi, değişiklik istediği noktaları belirtmekle yetinip, sorumluluğu Parlamento'ya bırakmasını bilmiştir.

Şimdi herkesin diline doladığı bir söz var: Anayasalar Tanrı buyruğu değildir, elbette değişirler, deniliyor. Biz bu kahve ağzını kullanmıyacağız. Önemli olan, değişiklik gerekli midir, değil midir, kendi açımızdan bunun tartışmasını yapmak istiyoruz.

Bu değişiklik isteklerinin içinde özellikle dikkatimizi çeken iki konu var. Bunların birincisi, Danıştayın yetkileriyle ilgili olanıdır ve Hükümet açıklamasında sarıh olarak yer almıştır. İkincisi, yani üniversitelerle ilgili olanı ise Hükümet açıklamasında yer almış değildir; ancak Adalet Bakanı, değişiklikleri görüşecek partilerden bu konuyu da ele almalarını istemiştir.

Danıştay, 12 Mart öncesinde sözü en çok geçen, en çok tartışma konusu olan bir kuruluştur. Çoğu kez, aldığı kararların idarenin denetlemesinden öteye gittiği; kanun koyucu ya da karar alıcı bir organ gibi davrandığı da doğrudur. Üniversiteler de 12 Mart öncesinde çeşitli yanlış davranışlar yapmışlardı. Anarşik olayların kendi çatıları altında geçmelerine karşı seyirci kalmaktan öteye gidememişler, öğretim ve eğitim özgürlüğünü ve görevini aksaksız yürütmeyi başaramamışlar, kendi evlerinin önünü süpürmeyi becerememişlerdi. Bu da doğrudur. Ancak bunu önlemenin, Danıştayı yetkileri içinde kalmaya, üniversiteleri

daha dikkatli ve uyanık bir tutum takınmaya yöneltmenin yolu Anayasayı değiştirip birincisinin görev alanını daraltmak, ikincisinin de özerkliğini budamak değildir.

Hele, bilmiyoruz ve inanmak istemiyoruz böyle bir niyet var mı ama, bütün suçu birkaç öğretim üyesinin sırtına yıkıp onları temizlemek, hiç değildir.

Neden mi? Birincisi, Türkiye 12 Mart'ta su ya da bu kişinin yüzünden, şu yada bu kurulun yüzünden gelmedi, Türkiye'yi 12 Mart'ta hepimiz ve her kuruluşumuz, elbirliğiyle getirdik. 12 Marttan önce Türkiye'de hiç kimse, ama hiç kimse, hiçbir kuruluş, ama hiç bir kuruluş, ne görev ve yetkilerini gerektiği gibi kullandı, ne onları aşığı üzüntü duydu.

İkincisi, 12 Marttan önceki bu toplu çılgınlığa izin veren tek madde var mıydı Anayasada? Danıştayla ilgili maddede «Danıştay idarenin takdir yetkisine karışır», üniversitelerle ilgili maddede «Üniversiteler devlet otoritesi tanımaz» diye bir kayıt var mıydı? Özerklik, idari ve bilimsel, başıboşluk anlamına mıydı, başıbuylukluk anlamına mıydı? Elbette hayır! Ama Anayasa kötü değildi, kötü uygulandı ve bütün karışıklık da bundan çıktı...

Denilecektir ki, «biz daha iyi kaleme alalım, bütün açık kapıları kapatalım. İyi uygulanmasını sağlayalım». Bu noktada da hayale kapılmamak gerekir. Şimdi Anayasada tek bir değişiklik olmasa bile, hiç kuşku duymayınız, olağan rejime döndüğü gün ne Danıştay yetki ve görevini 12 Marttan önceki gibi alırdı, ne de üniversitelerimiz özerkliklerini... Çünkü, 12 Martta birlikte herkes gibi onlar da başlarına büyük bir darbe yemişlerdir; iyi kullanılmayan yetkilerin, yanlış anlaşılan görevlerin, çığından çıkarılmış özerkliğin ne getirdiğini görüp ders almışlardır.

Eğer ders almamışlarsa, zaten yapılacak hiçbir Anayasa değişikliği derde şifa getirecek değildir.

A. HALUK ÜLMAN

İrdi. Bu yüzden, konuyu, serinkanlı ve objektif bakılabilecek bir ortamda ele almak yararlı olacaktır.

Ecevit, konuyu, Partinin yetkili organlarına götüreceğini söyledi.

Aldı Demirel

Son günlerde, demokratik rejim üzerine uzun uzun konuşma merakına kapılan Demirel, Florya zirvesinde de en uzun konuşmayı yaptı. Demirel şöyle diyordu:

«Türkiye'nin mâruz kaldığı meselelerle başka memleketler de karşı karşıya kalmışlardır. Ama onlar, özgürlükleri koruyarak bu meselelerini aşmayı bilmişlerdir.»

Demirel, bu gibi meseleler demokrasi içinde halledilemezse, fazlîme, ya da komünizme kayılacağını söylüyor, teşhiste birleşemediği için çarede de birlik sağlanamayışından yakınıyordu.

AP lideri, özgürlükten yana olan sözlerini bitirdi. «Kendi par-

tim adına, buraya getirilen hususların ihtiyaç olduğuna kaniyim; ancak, ihtiyaçların bundan ibaret olduğuna kani değilim» dedi.

Demirel de tıpkı Başbakan Melen gibi, 27 Mayıs devriminin getirdiği Anayasa Mahkemesinden yakındı; «Bir memleket düşünün ki» dedi, «yasama organı, çıkaracağı kanunları Anayasa Mahkemesi bozacak mı diye tereddüt eder. Anayasa Mahkemesine karşı olduğum anlaşılmasın. Ama, başka bir formül bulmak zorundayız.»

Demirel, «formül» olarak, Fransa'da hükümet, hazırladığı tasarıları önce Anayasa Mahkemesine gösteriyor, onun görüşünü aldıktan sonra parlamento'ya getiriyordu. Bizde de böyle yapılabilirdi.

Son konuşmayı, ev sahibi durumundaki Sunay yaptı; toplantının yararlı olduğunu, ve «Esasta tam

bir mutabakat bulunduğunu» söyledi. CHP Genel Başkanı Ecevit, «Esasta değil, yöntemde mutabakat var» diye düzeltti.

CHP'nin görüşü

Florya toplantısından sonra partiler, görüşlerini açıkladılar. AP, DP, MGP, Anayasa değişikliğine taraftardı. CHP Parti Meclisi ise, değişikliğe lüzum görmüyordu. Haftanın başında Salı günü Grupta konuşan Genel Başkan Ecevit, Parti Meclisinin görüşünü şu sözlerle açıkladı:

«Anayasanın özünü ve temel ilkelerini zedeleyici değişiklikler yapmağa, demokratik hakları ve özgürlükleri kısmağa, anayasal kurumları etkisiz kılmağa kalkışmak, demokrasinin bütün koşullarıyla işleyeceği bir ortama dönüşü güçleştirmekten ve bunalımı yoğunlaştırmaktan başka bir sonuç vermeyecektir.»

Anayasamızı, ileri bir sosyal devlet anlayışına dayanan reformculuğu ile, geniş haklara, özgürlüklere ve bunların güvencesi olan özerk ve bağımsız kurumlara dayanan demokrasi anlayışı birbirinden ayrılamaz. Bu Anayasanın gereği olan demokrasi tahrip edilerek, bu Anayasada öngörülen ve 12 Mart Muhtırasında da zorunluluğu belirtilen reformlar etkin biçimde gerçekleştirilemez ve o reformların amacı olan sosyal devlete ve gelişme düzeyine erişilemez.

Bu nedenle, CHP Parti Meclisi, Anayasanın özünü ve temel ilkelerini zedeleyici köklü değişiklikler yapılmasına karşıdır. Hele, Anayasa gereği olan özgürlüklerin ve demokrasinin tam işlemediği, kamuoyunun geniş bir tartışma serbestliği içinde oluşturulamadığı bir ortamda, böyle köklü değişikliklere girişmeyi çok sakıncalı bulmaktadır.»

CHP Grubu, Anayasa konusunda, tek istisnaıyla, Parti Meclisinin görüşlerine katıldı. İbrahim Öktem'in aleyhte oyuna karşılık, Grup, partilerarası komisyona, 61 Anayasasının dayanağı temel ilkeleri saklı tutulması şartıyla, katılmayı öngören önergeyi kabul etti. Oylamada bir kişi «Hayır» demişti. Grup Başkanvekili Orhan Kabibay ise, Anayasada yapılmak istenilen değişiklik konusunda Genel Başkan Ecevit ve Parti Meclisinin görüşüyle ters düştüğünü öne sürerek, Grup Başkanvekilliğinden istifa etti ve oylamaya katılmadı.

CHP

Disiplin peşinde...

CHP Meclis Grubundaki bölücü güçler Partiyi ve Genel başkanı suçlayarak, başı ve sonu belirsiz, hangi istasyonda durup, hangisinde kalkacağı kararsız istifa treninden teker teker ve de —gözyaşları içinde— atlayadursunlar, CHP Meclisi geçtiğimiz Salt günü 17.00'den, 22.30'a kadar süren toplantısında, Parti disiplinine aykırı hareket eden sekiz CHP'li parlamenterin, kesin ihraç istemiyle, tedbirli olarak Yüksek Disiplin Kuruluna sevkedilmelerini kararlaştırdı. Üç kişilik Komisyon Parti Meclisinde 25 parlamenter hakkında muhtelif cezalarla Yüksek Disiplin Kuruluna sevk talebinde bulunan bir rapor sunmuştu.

«— Necip Mirkelâmoğlu, Hayrettin Uysal, İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, Celal Sungur ve Ali İhsan Göğüş'ün kesin çıkartma istemiyle, tedbirli olarak,

Güleç, Yeltekin, Ergül, Naiboğlu, Hanağası, Boyar ve Boztepe'nin, geçici çıkarma istemiyle,

— Kabibay, Neftçi, Satır, Ak-yurt, Bora, Hazerdağı, Alp, Özdemir'in, kınama istemiyle,

— Derinçay, Akarca, Y.Z. Yılmaz, ve S.Z. Altınbaş'ın da uyarma istemiyle.»

Yüksek Disiplin Kuruluna sevkini öngören komisyon raporu, Parti Meclisinde uzun görüşmelerden sonra karara bağlandı. Parti Meclisi 34 üyenin katıldığı oylamada adı geçen parlamenterlerden Kemal Satır, Necip Mirkelâmoğlu, İbrahim Sıtkı Hatiboğlu, Nurettin Özdemir, Mualla Akarca, Celal Sungur, Ali İhsan Göğüş ve Orhan Kabibay'ın kesin ihraç istemiyle tedbirli olarak Yüksek Disiplin Kuruluna sevklerini kararlaştırdı. Tüzüğün 82 inci maddesine göre Yüksek Disiplin kuruluna sevk edilen sekiz parlamenterin eylemleri, «Partiyi Atatürkçü çizgiden sapmak ve Marksist ideolojiye yönelmekle suçlamaları» gerekçesinde birleştirildi. İhraçı oybirliğiyle istenen parlamenter, Gülağacı bestekârı Necip Mirkelâmoğlu idi.

«Tahammül kadehi doldu lebalab

Şu son damlaları almadı Paşam»

diyen Mirkelâmoğlu anlaşılan bardağı öylesine taşırırmıştı ki Parti Meclisinin oylamaya katılan 34 üyesinin 34 ü birden hakkındaki kararı onayladı. Diğerleri hakkındaki karar oy çokluğuyla alınmıştı. Yozgat'lı Celal Sungur 33 oyla Mirkelâmoğlunu izlerken, sabık radyo bakanı Ali İhsan Göğüş ve İbrahim Sıtkı Hatiboğlu 31'er, Meclis Başkanvekilliğinden taze müstafi Orhan Kabibay 29, bölücü hareketin başkumandanı Kemal Satır 25, Mualla Akarca 24, Nurettin Özdemir ise 22 oyla Yüksek Disiplin Kuruluna sevk edildiler.

Parti Meclisinin kararına ilk tepki gene bestekâr Mirkelâmoğlundan geldi.: «CHP'den çıkarılmak istenmemiz bizim gibi öz Halk Partililerin ve Atatürk devrimcilerinin artık parti içinde yeri olmadığını delilidir.» «Öz Halk Partili ve Atatürk Devrimcisi Mirkelâmoğlu» istifa kervanında yerini aldı.

Madenler

Altına hücum!

AP iktidarının Köyişleri ve Sanaayi bakanlıklarını yapmış olan Selâhattin Kılıç, konuştuğu öfkeleni, öfkelenikçe bağırды ve sonunda yumruğunu masaya indir-di:

«12 Mart muhtırasında reform kelimesi var! Dolayısıyla bu tasarı, bu şekliyle Meclisten geçer. Hayır arkadaşlarım, olmaz böyle şey! Bu kanun çıkarsa, bu memleket fakirleşir!»

Olayın geçtiği yer, Meclis Geçici Komisyonuydu. Komisyon üyelerinin tartıştığı konu iş, Türkiye'nin yeraltı hazinesi olan madenlerle ilgili reform kanunu tasarısıydı. AP'lilerin, kurdun kuzuya baktığı gibi süzdükleri tasarıda şu ilgi çekici noktalar yer alıyordu:

● Boraks ve Linyit madenleri kamulaştırılmamıştır.

● Yabancı Sermaye, Türkiye'nin yeraltı zenginliklerinden elini çekmelidir. Yabancı uyruklular özel ya da tüzel kişilere maden arama ruhsatı verilmemelidir.

Kılıç'ın anlattığına bakılırsa, yukarıdaki şartlar gerçekleştiği takdirde, Türkiye fakirleşecektir!..

Tehlike çanları

Birinci Erim Hükümetinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İhsan Topaloğlu tarafından hazırlanan ve daha sonra üzerinde yapılan bazı küçük değişikliklerle Meclise gönderilen «Madencilik Reformu Kanun Tasarısı», geçtiğimiz günlerde Meclis Geçici Komisyonunda ele alındı. Komisyonun ilk oturumları pek ilgi görmedi. Çalışmalar, normal seyri içinde devam ediyordu. Ancak, yabancı sermayenin uyanık şampiyonları, uyanık AP'li arkadaşlarını uyardı: «Yahu ne yapıyorsunuz, yabancı sermaye elden gitmek üzere?»

«SOS» —«imdat!» demektir— işaretini alan AP'li Komisyon üyeleri, ilk oturumlardan sonra, herkesten önce gelip Komisyon salonunda oturmağa başladılar. Tasarının dört bir yandan ablukaya alındığını gören Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Nuri Kodamanoğlu, tehlikeyi yok etmek amacıyla, ablucaclara tavis veren bir konuşma yaptı:

«Samihyor ki, kimde linyit varsa devlet alacak. Yok böyle bir şey!.. Bu tasarıyla, ciddi iş adamları krediye kavuşacaklardır. Biz sa-

CHP ve kitle partisi yutturmacası

Bundan önceki yazımızda kafa karışıklığından söz etmiştik. Türkiye'de, hızlı değişimlere ayak uyduramayıp kafaları karman çorman olanlara, ya şaşkınlıktan, ya da birtakım art niyetlerden ötürü elmaları armutlarla toplayıp, kamuoyuna elifi mertek gibi göstermek isteyenlere değinmiştik.

Öyle görüyor ki, kafaların en çok karışık olduğu ve gene kafaların en çok karıştırılmak istendiği konu da, CHP'nin ne tür bir parti haline geldiği konusudur. Görevleri kafa karıştırmak olan yetkili - yetkisiz, yetenekli - yeteneksiz yazar, çizer, konuşur, gezer, önüne gelen herkes, matematik kesinlikle, CHP konusunda görüş beyan ediyor.

Bu görüşlere göre, CHP birgün Marksist, birgün anarşist, birgün Dev-Genç yanlısı, başka birgün de, siyasal literatürün son bilimsel bombası, «açık yan» partisi olarak tanımlanıyor.

Artık kabak tadı vermeğe başlayan, aslı yok esası yok, hiç olmazsa insanda yazan ve söyleyene bir parça saygı uyandıracak ciddiyetten ve bilgiden yoksun bu tür zevzeklerin cirit attığı siyasal düzeyi Türkiye'nin çoktan aşmış olması gerekirdi. Ama ne yazık ki bir ülkenin geçirdiği sosyal ve ekonomik gelişme, son turfanda kalemlerin kapattığı malûm gazete sütunlarına çarçabuk yansıyamıyor. O sütunlarda, aldıkları paranın karşılığını vermek için kafalarını çatlatıp çatlatı ancak çadır tiyatrosu oyunlarını andıran güldürüleri sergileyenlere galiba bir süre daha sabretmemiz gerekiyor.

Yalnız, yukarıda belirttiklerimizin dışında kalan, üzerinde durulması ve bu konudaki kafa karışıklığının giderilmesi gereken bir yargı var. Bu da, **CHP'nin bir sınıf partisi olma yolunda olduğu ve bir kitle partisi görünümünden giderek çıkmakta olduğu** yargısıdır. Bu yargıyı öne sürenler, halkın Türkiye'de artık bütünleşmekte olduğunu, halkı bölen «**imtiyaz duvarları**»nın kalktığını, böyle bir gelişme süreci içerisinde toplumu «**halk**» ve «**halka karşı**» diye kısımlara ayırıp, sun'î bir «**halk**» yaratarak, onun sınıf partisi olması yoluna gidilmesinin CHP için ayrıdırlık yapmak olduğunu iddia etmektedirler. Gene bu yargıya göre CHP, bu kaynaşmış halkı toparlayacak, kapıları herkese açık bir kitle partisi olabildiği an Türkiye, demokrasiyi ve kalkınmayı yürütecek güçlü bir partiye kavuşmuş olacaktır.

Bu yargıda olanlar, kendi siyasal eğilimleri ve çıkarları bakımından CHP'yi hangi sosyal tabana yaslandığı belli olmayan, hangi siyasal programı tutarlı bir şekilde yürüteceği bilinmeyen, şekilsiz bir amip parti durumunda tutmak istiyorlarsa, bunun cevabı 20'nci, 5'inci Olağanüstü ve 21'inci Kurultaylarca kesin olarak verilmiştir. Yok, eğer, bu yargılar art niyetsiz bir görüşün, gerçek bir endişenin ürünü iseler,

o zaman samimiyetle belirtmek gerekir ki, sadece yanlış bir toplumsal teşhise dayandırılmaktadır.

Türkiye'nin geliştiği, halkın bütünleştiği ve halk içindeki «**imtiyaz duvarları**»nın kalktığı doğrudur. Çünkü gelişmenin baş koşulu olan **pazar için üretim**, toplumda yurttaş ile ulusal siyasal yapı arasında doğrudan bir ilişki kurulmasına sebep olur. Pazar için üretilen tütün, pamuk, çay vb. gibi maddeler, sanayi ürünleri, arz edilen hizmetler, üreticinin, tüccarın, sanayicinin ve tüketicinin pazar ekonomisi içinde bir ilişkiler ağı içersine girmelerine yol açar. Bu ilişkiler ağı taban fiyatları, kotalar, ücret politikası, istihdam sorunu gibi ulusal düzeyde siyasal iktidarlar eliyle düzenlenmesi gereken yeni sorunlar yaratır. Bu sorunların kendi çıkarları lehine çözülmesini isteyen her çeşit üretici ve tüketici, ulusal düzeydeki siyasal yapıyla ilgilenir, onu kendi çıkarları doğrultusunda karar alabilecek bir niteliğe kavuşturmak ister. Böylece siyasal ve sosyal faaliyet, mahallî düzeyden ulusal düzeye çıkmış olur. Ayrıca, yurttaşlar da birbirleriyle özdeşleşir ve birbirleriyle sosyal ve ekonomik dayanışma içine girerler. Çünkü, örneğin pamuk taban fiyatının saptanması konusunda lıdırılı bir pamuk üreticisiyle Manisa'lı bir pamuk üreticisinin coğrafi bakımdan birbirlerine ne kadar uzak olurlarsa olsunlar, ekonomik çıkarları eş doğrultudadır.

Türkiye bu türden ulusal ve yurttaş özdeşleşmesi aşamalarına çoktan erişmiş bir ülkedir ve halkın bütünleştiği doğru olduğu kadar, varılan siyasal bilinç düzeyiyle de halk arasındaki «**imtiyaz duvarları**»nın iyiden iyiye kalkmış olduğu da bir gerçektir. Ama ortaya çıkmış olan bu yeni niteliğiyle halk, kokusuz renksiz bir yığın değildir. Bugün halk, bir siyasal yapı altında, aynı rejim içerisinde kaynaşmış bir kitledir ama, ekonomik ayrılıkları, çıkar farklılıkları ortadan kalkmamıştır. Halk, kendini bölen «**imtiyaz duvarları**»nı ancak gelişmenin kendisine kazandırdığı siyasal güç ile yıkmıştır ve bilinmektedir ki halk, bu güç yitirdiği an, «**imtiyaz duvarları**» gene yükselecektir.

Kaynaşmış bir bütün olan, fakat bu bütün içinde uzaklaştırılacak farklılıkları bulunan halk, sağlıklı bir demokraside öyleyse nasıl temsil edilmelidir? Bu temsil, herkese açık kitle partileri eliyle olur mu? Olursa, kitle partilerinin, Türkiye gibi, gelişmekte olan ülkelerde egemen nitelikleri ne olmalıdır?

Bu soruların cevabını vermek ve CHP'nin nasıl bir yol tutması konusunda önerilerde bulunmak için, gelecek hafta bu sütunlarda tekrar buluşalım.

AHMET N. YÜCEKÖK

dece, defineci zihniyetiyle faaliyet gösteren özel sektörün karşısında olacağız ve ciddi özel sektörü koruyacağız.»

Yabancı Sermaye avukatlığı

Bakının konuşmasından hemen sonra, yabancı sermaye avukatları sıraya girdiler. AP'li Esat

Kırathoğlu'ya göre, tasarıda yabancı sermaye «**öcü**» gibi gösterilmişti. Oysa, yabancı sermaye, getirdiğinden fazlasını götürmüyordu. Öz çıkarlarının yanında, Türkiye'nin çıkarlarını da koruyordu.

Yabancı sermayenin savunulmasıyla ilgili koroya, Demirel ikti-

darında, uzun süre Sanayi ile Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlıkları koltuklarında oturmuş olan DP'li Mehmet Turgut da katıldı.

Konuşmasında, yabancı sermayenin, sömürü zihniyetiyle gelmediği cevherini ortaya koyan Turgut, yabancı sermayenin, gittiği ülkele-

re birlikte götürdüğü «üstün hizmetler»i anlata anlata bitiremedi.

Turgut'a göre, kâr oranı iyi ayarlandı mı, yabancı sermayenin sömürsü hiçbir zaman sözkonusu olamazdı. Bir zamanlar özel sektörün temsilcilerine «torunlarınızı düşünün» diye öğütler veren —eski DP'li, sonra AP'li, şimdiki DP'nin teorisyen— Mehmet Turgut'a göre, «madenleri ille de ben işleteyim» zihniyeti yanlış. Özel sektör iyi işletiyorsa özel sektör, yabancı sermaye iyi işletiyorsa yabancı sermaye işletmeliydi.

Komisyonun azınlıktaki CHP'li üyeleri yabancı sermayeyi ihtirasla savunan AP-DP çoğunluğuna karşı Türkiye'nin çıkarlarını umutsuzca, ama cesaretle savunmağa devam ettiler. CHP'li İhsan Topaloğlu, yabancı sermayenin, Türkiye madenleri üzerinde yaptığı tahribatı rakamlarla dile getirdi. Fakat dinleyen kim!

Komisyonun öteki CHP'li üyesi Muammer Erten ise, yabancı sermayenin, madencilik alanında kaççı zihniyetle çalıştığını açıkladı ve şöyle dedi:

—«Yabancı sermayenin elindeki boraks rezervi 500 milyon tondur. Devletleştirilmeden bunu ellerinden alamayız!»

“Al gülüm, ver gülüm!”

Komiyon çalışmaları uzadıkça uzuyordu. Bir zamanların «düşman kardeşler»i AP'lilerle DP'liler, «ihtilâfsız» koalisyon halindeydiler. Daha sonraki bir oturumda yeniden konuşan DP'li Mehmet Turgut yeniden bir vecize ortaya attı:

—«Yabancı sermayeden mahrum bir sanayi, sönmeğe mahkumdur!»

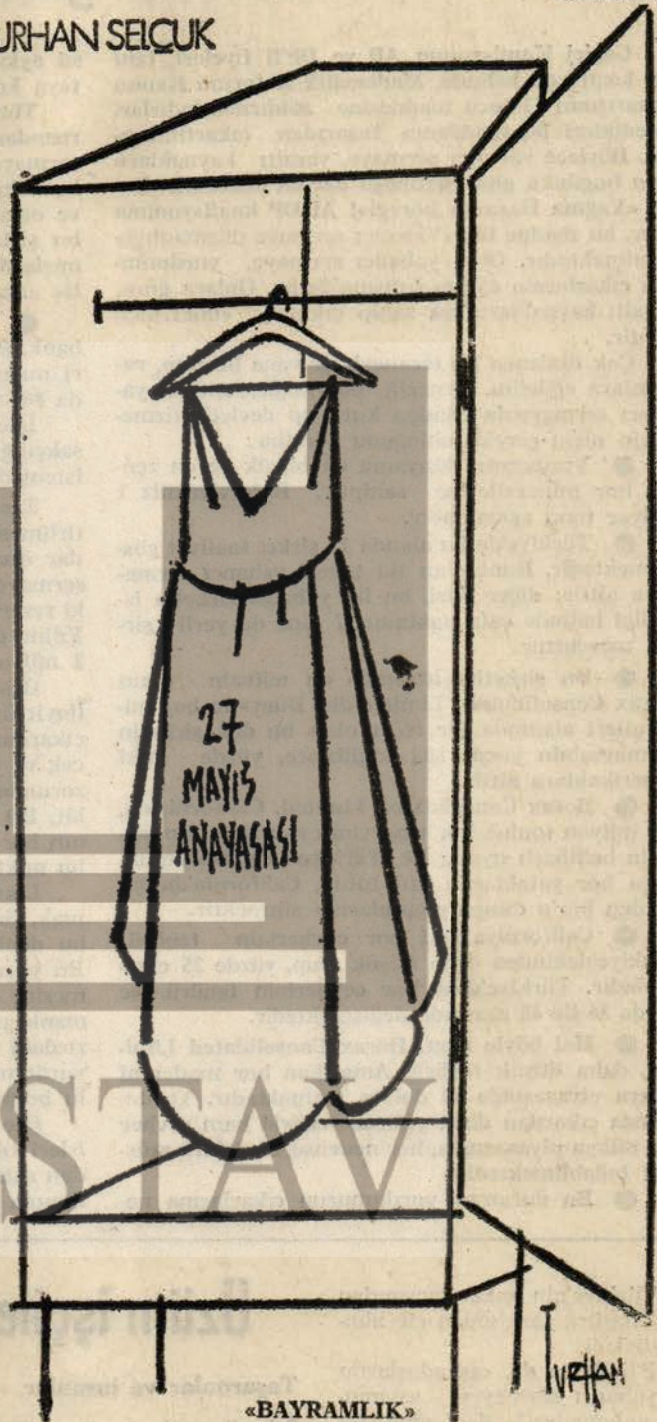
AP'li Eset Kırathoğlu, yabancı sermayenin, madencilik alanında yatırım yapmasını yasaklayan maddenin metinden çıkarılması için bir önerge verdi. Söz alan AP'liler, önergenin «çok yerinde» olduğunu savundular.

Selahattin Kılıç, «düşman tasarını» eleştirirken, «dikkatinizi çekirim, bu bir başlangıçtır» dedi. Kılıç'a göre, bu başlangıçtan sonra, bankalar, petrol, öteki madenler de devletleştirilirdi.

Kılıç, devletçiliği yerip, özel sektöre övgüler yağdırdıktan sonra, yabancı sermayenin savunulması işine geçti. Demirel'in müteber Bakanına göre, yabancı sermayede ideolojik faktörler aranmamalıydı. Çünkü yabancı sermaye, «al gülüm, ver gülüm» anlayışıyla çalışıyordu. Rusya'da bile yabancı sermaye vardı.

«69 SEÇİMLERİNE GİDERKEN AP ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİNİ SEÇİM BEYANNAMESİNDE ARZ VE İFADE ETMİŞ DEMİREL

TURHAN SELÇUK

Demirel'in bakanlarından AP'li Nahit Menteşe de tasarının kamulaştırılmayla ilgili maddesine sert darbeler indirdi. Menteşe, sesini şöyle yükseltti:

—«Bu tasarıyla, yabancı sermayeye baskı yapılmak isteniyor! Türkiye'nin çıkarları doğrultu-

sunda bir kanunun çıkması gerektiğini söyleyerek sözlerine başlayan CHP'li Topaloğlu ise, devletçilik ve kamulaştırmanın, bazı kişiler tarafından, kamuoyuna, belli grupların çıkarları açısından yansıtıldığını söyledi. Topaloğlu, kamulaştırmanın ideolojik yanının bulunmadığı-

Yer altındaki gerçekler...

Geçici Komisyonun AP ve DP'li üyeleri, tam bir koalisyon halinde, Madencilik Reformu Kanun Tasarısının 13'üncü maddesine saldırmaktadırlar. İstedikleri bu maddenin Tasarıdan çıkartılmasıdır. Böylece yabancı sermaye, yeraltı kaynaklarımızı bugünkü gibi işletmeğe devam edecektir. Yani, «Yağma Hasanın böreği!» AP-DP koalisyonuna göre, bu madde ile, «Yabancı sermaye düşmanlığı» yapılmaktadır. Oysa yabancı sermaye, yurdumuzun çıkarlarına uygun çalışmaktadır. Onlara göre, yeraltı kaynaklarımıza sahip çıkmak, «doktrincilik»tir.

Çok dinlenen bu teraneyi bir yana bırakıp, rakamlara eğilelim. Örneğin, bor madenlerimizi yabancı sermayenin elinden kurtarıp devletleştirmemizin niçin gerekli olduğunu görelim:

● Yurdumuz, dünyanın en büyük ve en zengin bor minerallerine sahiptir. Rezervlerimiz 1 milyar tonu aşmaktadır.

● Türkiye'de bu alanda 11 şirket faaliyet göstermektedir. Bunlardan iki tanesi yabancı sermayeye aittir; diğer ikisi, bu iki yabancı şirketle işbirliği halinde çalışmaktadır. 7 tane de yerli şirket mevcuttur.

● Bu şirketler arasında en nüfuzlu olanı Borax Consolidated Limited'dir. Dünyada bor mineralleri alanında bir tröst olan bu dev şirketin sermayesinin yüzde 80'i İngilizlere, yüzde 20'si Amerikalılara aittir.

● Borax Consolidated Limited, California'da, 300 milyon tonluk bor rezervinin sahibidir. Bu şirketin bellibaşlı oyunu ise, Türkiye'de sahip bulunduğu bor yataklarını âtil tutup, California'da çıkardığı bor'u dünya piyasalarına sürmektir.

● California'daki bor cevherinin tenörü, Türkiye'dekinden daha düşük olup, yüzde 25 civarındadır. Türkiye'deki bor cevherinin tenörü ise yüzde 36 ile 48 arasında değişmektedir.

● Hal böyle iken, Borax Consolidated Limited, daha düşük tenörlü Amerikan bor madenini dünya piyasasında 80 dolara satmaktadır. Yurdumuzda çıkarılan daha yüksek tenörlü ham cevher ise, dünya piyasasında, her nedense, 30 dolara müşteri bulabilmektedir!

● Bu durumun yurdumuzun çıkarlarına na-

sıl aykırı düşüğünü de şu rakamlar apaçık ortaya koymaktadır:

Türkiye'deki en değerli bor minerallerinin yarısından fazlasına sahip çıkan 11 şirketin toplam sermayeleri 7 milyon civarındadır. 1970'de bu şirketlerin ham cevher ihracat toplamı 265 bin ton ve ortalama ton satışları 30 dolar olmuştur. Yani bu şirketler, sermayelerinin 15 katı ihracat yapmışlardır. Türkiye'ye sağladıkları döviz miktarı ise ancak 8 milyon dolarlık olmuştur.

● Oysa bor mineralleri devletleştirilirse, Etibank, 600 milyon liralık bir yatırımla, ham cevheri mamül hale getirmek suretiyle, yurdumuza yılda 80—90 milyon döviz sağlayabilecektir.

İşte, Geçici Komisyonunda yabancı sermaye şaşıklıkçı yapanların anlayamadıkları veya anlamak istemedikleri hesap bu olsa gerektir!

Tasarı, yurdumuzdaki linyitlerin de devletleştirilmesini öngörmektedir. Bu alanda halen 24 kadar özel şirket faaliyet göstermektedir. Toplam sermayeleri 20 milyon civarındadır. Elleri altındaki rezerv miktarı ise 350 milyon tonu bulmaktadır. Yıllık üretimlerine gelince, bu miktar, yalnızca 2 milyon tondur.

Oysa 1980'de Türkiye'nin yılda 35 milyon ton linyit üretimine ihtiyacı vardır. Üretim bu düzeye çıkarılmadığı takdirde, enerji sıkıntısı büyüyecek ve yılda 8 milyon ton ham petrol ithal etmek zorunda kalınacaktır. Bugünkü fiyatlara bu ithalât, 150 milyon dolar tutmaktadır. Petrol fiyatlarının her yıl yükseldiği gözönünde tutulacak olursa, bu miktarın çok daha büyüyeceği açıktır.

Linyit üretimini yılda 35 milyon tona çıkartmak, özel sektörün harcı değildir. Özel sektörün, bu denli büyük yatırımlar yapması olanaksızdır. Bu yüzden tasarı, linyitlerin devlet eliyle işletilmesini öngörmektedir. Böylece, enerji üretimi zamanla petrolden linyite kaydırılabilecek ve halihazırdaki döviz kanaması önenebilecektir. Ayrıca, yurdumuzun yakacak sorununa da bir çözüm yolu bulmak mümkün olabilecektir.

Öte yandan, linyitleri işleten özel şirketlerin işleri tıkrındadır. Devlet, linyitin tonunu 250 liradan satarken, bu şirketler, zamanına göre, linyitin tonuna 400—600 lira fiyat koyabilmektedirler.

nı ve Türkiye'nin çıkar açısından ilk kez Atatürk tarafından ele alındığını söyledi.

CHP'li Erten de, «arkadaşlarım neden yabancı sermayeyi savunuyorlar, anlamadım?» dedi ama, bu sözler, AP-DP barikatını aşamadı. Sonuç, yabancı sermayenin istekleri doğrultusunda oldu.

Meclis tatile girdiği için, Komisyon, çalışmalarını 11 Eylül'den sonra sürdürecektir. Tasarı, şu halıyla, Komisyonun çekmecesindedir.

Üzüm işçileri

Taşaronlar ve insanlar

Üzüm taban - tavan fiyatlarının resmî ağızlarca açıklandığı günlerde, Mersin'in lüks otellerinden birinin odasında, Tarsus üzümü taşaronu bir bey, önemli bir telefon konuşması yapıyordu. Saat, gecenin 11'iydi. Karşısındakine, derhal, İzmit'le irtibat kurmasını buyurdu. Önündeki sehpadan bir ya-

bancı sigara çekip, dudakları arasına oturttu. Yüzü endişeliydi. İş ortağına, Kooperatif Başkanı ile o gün aralarında geçen konuşmayı anlatmağa başladı. Kooperatif Başkanı, kendisinden, iki kamyon dolusu üzüm toplama işçisi bulmasını istemişti. İşçilerin, hemen ertesi gün, Mersin üzüm bağlarında çalışmaları gerekiyordu. Eğer işçi sağlanamazsa, bütün işleri ters gidecek; bundan iki-üç ay önce, daha çiçek halindeyken satınalıp, sonra da Kooperatife devrettiği üzü-

Ayak uyduramayanlar

CHP, Bülent Ecevit ve arkadaşlarının yönetimine girdikten sonra ayrılanlara bakıyorum... Hepsi de Atatürkçü oldular, hepsi de Ecevit ve arkadaşlarının Atatürkçülükten caydığını söyleyerek ayrılıyorlar!.. Ne olduğunu tanımlayamadıkları bir Atatürkçülük, bunların başlarına vermiş... Nedir Atatürkçülük? Eğer kavram kargaşalığını kendimiz yaratıyorsak, Atatürkçülük, belli, besbelli bir gidişin adıdır. Kavram kargaşalığı yaratıldığı zaman, Atatürkçülük de açıklık kazanmıyor, anlamını yitiriyor. Kavram kargaşalığı Atatürk'ün yaşadığı dönemde de olmuştur, ölümünden sonra da...

«Kemalizm» kitabını yazan **Tekinalp** de Atatürkçü idi; **Kadrocu Şevket Süreyya Aydemir** de... **Serbest Fırka**'yı kuran **Fethi Okyar** da Atatürkçü idi, onun karşısına çıkan demiryolcu **İsmet Paşa** da!.. **Falih Rıfki Atay** da Atatürkçü idi. **Siirtli Mahmut Bey** de!.. Atatürk o dönemde erişilmez bir **myth** idi ve bütün tartışmalar onun çevresinde öbekenirdi. O dönemin örneklerini çoğaltmayalım.

46 demokrasisine geçildiği zaman, bütün ayrılıklara rağmen, her kutupta kümelenenler gene Atatürkçü idiler... **Demokrat Parti**'yi kuran **Celâl Bayar** da Atatürkçü idi, **Millîyet Partisi** kurucularından **Mareşal Feyzi Çakmak** ve **Mustafa Kentli** de **Emekçi Partisi**'ni kuran **Şefik Hüsnü** de Atatürkçü idi. demokratik yasentriyi başışlayan anaparti **CHP** de Atatürkçü idi.

Bugüne gelindi... **Karaosmanoğlu**, **Koçalı Birinci Erim Kabinesi** Atatürkçü idi... Ondan sonra gelen **İkinci Erim Kabinesinin** siyasi tutumu, bir öncekine karşıtı, o da Atatürkçü idi... Erim'den sonra kurulan **Ferit Melen Kabinesi** de Atatürkçüdür...

Sırtlarına iktidar yükü almayan bugünkü partilere bakarsak, **Demirel** de, **Bozbeyle** de, **Türkes** de, hattâ **Feyzioğlu** da Atatürkçüdür. Eh, partisinden ayrılmayan **İsmet Paşa**'nın Bülent Ecevit liderliğindeki gidişine Atatürkçü değildir diyebilir misiniz? Diyenin dudakları uçuklar...

CHP'den ayrılanların, bugünkü siyasi ve ekonomik kompozisyonu görmelerine imkân ve ihtimal yoktur. Onların besini, kavram kargaşalığı içinde Atatürkçülük spekülasyonudur. Bugün ortaya çıkan kompozisyon, **sermayeye öncelik** tanıyan siyasi görüşle, **emeğe öncelik** tanıyan siyasi görüştür. Birini **Demirel**'in liderliğindeki parti, ötekini **Ecevit**'in liderliğindeki parti temsil etmektedir. Politikada yenik düşenler bunu görmüyorlar. Hattâ, **Demirel**'in yeni yerini bile anlamıyorlar. **Demirel**, bu kompozisyonu gördüğü içindir ki, yerini değiştirmiştir. **Demirel** artık eski yerinde değildir, yeni kurulan dünyada yeni yerini almıştır. **CHP** de artık, ondan kopanların bulunduğu yerde değildir. **CHP**'nin oluşturduğu yeni akım karşısında **CHP** yerine oturmaktadır. Bunlar, yani **CHP**'den ayrılanlar, açık davranışlar da, «**Biz için böyle bir yere varacağını hesaplayamadık, bocaladık, ondan ötürü böyle yapıyorum. Yerimiz! buluncaya dek, kötü siyasal alışkanlıklarımızı sürdürüyoruz...**» deseler, daha iç-

tenlikle davranmış olacaklar, belki de başka partilerde kendilerine bir yerde bulabileceklerdir. Ama, bunu dahi beceremiyorlar!

Ellerindeki silah, şimdilik, Atatürkçülük spekülasyonudur.

Atatürkçülük bir dogma değildir. Ünlü öğretmeler dogmatiktir. Ünlü öğretmelerin bilgi teorileri, teorileri, ekonomik, sosyal görüşleri, pratikleri vardır. **CHP**'den kopanlar ve kopacaklar, bu ünlü öğretmeler üstüne incelemeler yapmadıklarından, kendilerini yeni gelişmelere hazırlamadıklarından, böylesine spekülatif bir kılığa bürünmüşlerdir. Bu açıdan bakınca, ciddiyetleri de yoktur.

«**Ben Atatürkçüyüm, sen değilsin!**» gibi dedikodular yaparak bir sonuca varamazlar. Bu dedikodular kendilerinin de işine yaramaz, onlara destek olacakların da işine yaramaz.

Ben, hepsinin siyasi kişiliklerini, siyasi yolculuklarını izlediğim için biliyorum. Hepsi, «**Baba Bir Hırsız Tuttum**» oyununa gelmişlerdir: «**Baba bir hırsız tuttum...**», «**Al getir...**», «**Gelmiyor...**», «**Öyleyse kendin gel...**», «**Brakmıyor...**»

Genişleyen bir ekonominin alt-yapıda (artı - değer'in paylaşılmasında) ve üst-yapıda (politikada) türlü dalgalanmaları olacaktır. Bunu millî sanayiciler de biliyorlar, emekten yana olanlar da biliyorlar... Genişleyen ekonomi, kendi çelişkisiyle birlikte yeni bir düzen getirecektir. Yeni düzenin yeni metodları olacaktır. Bunu sezinlemeyenlerdir ki, bocalıyorlar. **Demirel** ve ona dayanan millî sanayi burjuvazisi, **Ecevit** ve ona belbağlayan genişlemesine emek kesimi, yeni siyasi görüntüyü oluşturmaktadır. Kopanların yeri burada, nerededir? Ne söylemişlerdir bugüne dek?

«**CHP Atatürkçülük'ten ayrıldı...**»

Lâf mı bu, artık günümüzde? Kim yutar bunu? **Atatürkçülük**, ekonomi ve sosyoloji bilimyenleri, bir süre, siyasi eylem olarak oyalar; sempatik ve plâtonik olduğu için, sırın da gösterebilir. Ondan sonra: «**Daha ne diyorsun?**» diye sorarlar adama.

Karşındakini Atatürkçü olmamakla suçlama, geçerliliğini yitirmiş bir silâhtir. Şimdi herkes, devlet sorumluluğu alacak olanın bilgi dağarcığına bakıyor. Orada ne var, ne yok, onu görüyor. **Melen**'in partisindkiler bile, **Melen** Başbakanlığında somut bazı öneriler getirerek değerlerini ortaya koymak istiyorlar. Bu fırsattan yararlanmak eğilimindedirler. Makkartıcılığı bırakıyorlar; **Atatürkçü** değilsin demeyi bir kıyıya ittiler!..

Ya bunlar, **CHP**'den kopucular? Kimsenin inanmadığı bir eğilim içinde Atatürkçülük spekülasyonu yapıyorlar.

Bir seçim yapılırsa **Demirel** ve **Partisi** kazanır. **Ecevit** ve arkadaşları da muhalefet olur. Ülkemizde şimdiye dek, yaygın halk kitlelerine dayanan bir sol muhalefet oldu mu hiç? Bunun değerini bile bilmiyorlar. Ondan sonra da siyaset pazarına çıkmışlar, «**Eskiler alırım...**» diye bağırıyorlar.

MEHMED KEMAL

mü, ertesi gün hemen dış pazarlara gönderemiyecikti. Oysa, daha izüm bağdayken, yâni arabayı yüklenmezden önce, bütün üzümün parasını peşin peşin almıştı bile.

Aşağı-yukarı, malî portesi 1 milyon liraya yakın bir işti bu.

Taşaron beyin sıkıntısı buradan geliyordu. Telefonda, İzmit teşkilâtından, İznik ilçesinin köyle-

rinden derlenip toparlanılacak bir grup işçinin, üstü açık kamyonlarla hemen yola çıkartılmasını istiyecikti. Çoğunluğu kadın olan bu işçilerin, İznik'ten Mersin'e, üstü

Eğitim

Bu ne parası?

Önceki hafta içinde, Zafer Mühendislik - Mimarlık Yüksek Okulu'nun ilân yerlerinde asılı bulunan şu sözler dikkati çekiyordu:

«Aşağıda adı, soyadı ve numarası yazılı öğrencilerin, 10.7.1972 tarihine kadar, adları hizalarında bulunan meblâğı ödemeleri gerekir. Aksil halde imtihana giremezler.»

Listedeki öğrencilerin adları hizasında ise 787.50 liradan 3150.00 liraya kadar değişen «meblâğ»lar bulunuyordu. İlâni okuyan öğrenciler, âdeta paniğe kapıldılar. Çünkü, bir alt sınıftan dersi bulunan veya beklemeli olan öğrencilerden ikinci bir taksit alındığı şimdiye kadar ne görülmüş, ne işitilmişti. Öğrencilerin alışık olmadığı bir husustu bu. Üstelik, öğrencilerden istenilen bu paranın, beş gün gibi kısa bir süre içinde yatırılması, aksil halde sınavlara alınmayacakları bildiriliyordu.

Çoğunluğu gündüz bir işte çalışıp gece okuyan 400 kadar öğrenci, bu durum karşısında, ne yapacaklarını, nereye başvuracaklarını bilemez hale geldiler.

Yöneticilerle görüşen öğrencilere, «Biz, verilen yönetmeliği uyguluyoruz» cevabı verildi.

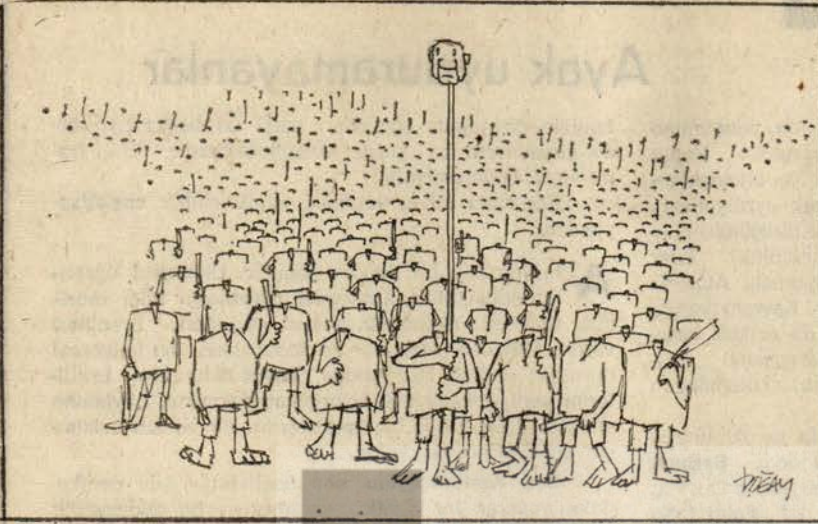
Terslik nerede?

Zafer Mühendislik - Mimarlık Yüksek Okulu, bildiği gibi, «devletleştirilen» özel okullardan biridir. Okul devletleştirildikten sonra çıkarılan yönetmeliğin 14'üncü maddesinin (b) fıkrası aynen şöyledir:

Yönetmeliğe göre, üst sınıfa devam hakkını kazanmış öğrenciler, sorumlu oldukları beher ders için Koordinasyon Kurulunca tespit edilen yıllık ücretin buldukları sınıfa ait ders sayısına bölünmesi suretiyle elde edilecek meblâğı öderler. Ancak, bu ödeme yıllık ücretin dörtte birinden az olamaz. Son sınıfta bulunup mezun olamayan öğrenciler de bu fıkraya hükmüne tâbidir.»

Okul özelken kayıtlı bulunan öğrenciler, yıllık ücreti ödeyerek, beş sınav hakkı elde ederlerdi. Beş sınav hakkını kullanarak bir üst sınıfa geçemeyenler ise, kaldıkları ders için, okulca tespit edilen ücreti ödeyerek ikinci beş sınav hakkını kazanırlardı.

Okulun devletleştirilmesiyle birlikte, öğrencilerin, okudukları sınıfa ait o yılki ücreti ödedikten sonra beş sınav hakkı elde etmeleri

YAZISIZ

açık kamyonlarla nasıl gelebilecekleri, taşaron beyi ilgilendirmiyordu. İşçiler gelsinlerdi de, neyle, nasıl gelirlerse gelsinlerdi. Onları daha önceden de getirtemezdi; çünkü bu, maliyeti yükseltirdi. Örneğin, 100 kişilik bir işçi topluluğunun yeme içme masrafı, taşarona ağır gelirdi.

Allaha emanet

Saat 24'te telefonun sesi, taşaron beyi, daldığı düşünceden uyanırdı. Telefondaki ses, köylerden toplanan kadın, erkek işçilerin, iki kamyon halinde, Mersin'e sevk edildiğini bildiriyordu. Taşaron bey rahatladı. Hem masraftan kurtulmuştu, hem de, öbür köy şirket ve kooperatiflerine kendisi gibi üzüm satan rakiplerine göre daha ucuz bir maliyet elde etmişti.

Ertesi gün, kadınlı erkekli işçiler, Mersin'e indiler.

Yüzleri gözleri soğuktan şişmişti, bitkindiler. Tarsus'un Sarıbrahimi köyünde, ahırdan bozma bir yere yerleştirildiler. Çalışacakları yere yakın bulunmaları gerekiyordu.

İşçi kadınlar, gece saat 3'te —evet, 3'te!— kalktılar. Başlarındaki iskele şeflerinin —üzüm iskelesi şefi— nezaretinde çalışmağa koyuldular. Kör karanlıkta başlayan çalışma, akşamın 6'sına kadar, 15 saat sürdü. Akşama doğru bitkin hale gelen işçiler homurdanmağa başlayınca, nezaretçi,

— «Haydi bakalım haydi! Bu kamyon vaktinde yüklensin, size deniz var» diyor, onlara moral vermeğe çalışıyordu.

İşçiler son bir gayretle dayandılar. İçlerinden, çelimsiz bir kadın işçi,

— «Hey kardaş» dedi, «denize girecek hayır mı kaldı ki bizde!»

O sırada, Kooperatif ağası ta-

şaron bey, Murat marka arabasıyla geldi. Yüzünde gene bir tuhafılık vardı. Nezaretçiye,

— «Bu kadımlar, üzüm kasalarını kamyonla iyi istif edememişler» dedi. «Baksana, devrildi devrilecek halde.»

Nezaretçinin buna fena halde canı sıkıldı. Kadın işçileri paylaşmağa başladı. Oysa niyeti, işçilerin durumunu taşarona anlatmaktı. İşçiler öyle istemişlerdi. Dilekleri suyu: öğle yemeğinde domates, üzüm ve ekmeğ yemişlerdi. Bununla çalışılmazdı. Sonra, başka üzüm toplayıcıları 20 lira yevmiye alıyorlardı, kendileri ise 17.5 lira.

İşçilerin şikâyetleri gürültüye geldi.

16 tonluk kamyon dolunca, işçiler, sabahın saat 3'ünde kalkıp işe başlayacaklarını düşünerek, yatıp kalktıkları, ahırdan bozma yere gitmek üzere, gruplar halinde kamyonlara doluştular. Denize girmeler filan unutulup gitmişti.

Taşaron memnundu. Üzümlerin parasını Kooperatiften çok önceden alıp cebine atmıştı. Üzümler vaktinde kamyonlara yerleştirilmiş, yurt dışına sevk vizesi alınmıştı. Ne isterdi daha?

Sıra şimdi İznik'teydi. Orada da işi, aynı biçimde tezgâhlaması gerekiyordu: Köylünün yetiştirdiği üzümü köylü işçilere toplamak, köylülerin üyesi bulunduğu şirket veya kooperatiflere satmak, ne el değsin ne etek, bol bol para kazanmak...

Üzüm, sadece tath, besleyici ve hoş bir meyva değildir; aynı zamanda, birtakım araçların ceplerine altın akitan bir kaynaktır da... Üzümün acısını üreticileri toplayıcı işçiler ve bir de dargelirli tüketiciler çekerlermiş, kimin umurunda!

«kazanılmış hak» olmak gerekirken, güz dönemi sınavlarından sonra —yani iki sınav hakkından sonra— başaramadıkları dersler için, yukarıdaki madde uygulanmaktadır. Böylece öğrenciler, beher ders için, bir öğrenim yılında, iki defa ücret ödemek durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca, aynı yönetmeliğin 30'uncu maddesinin (b) fıkrasına göre, ikinci beş hak da ortadan kaldırılmakta, beş sınav hakkını kullanan öğrencinin, bir dersten de olsa, başarısızlık gösterdiğinde, okulla ilişiği kesilmektedir.

Uygulamadaki bu aksaklık giderilmeli, çoğu şurada veya burada, birtakım işlerde çalışarak öğrenimlerini sürdüren öğrencilerin daha fazla perişan olmaları mutlaka önlenmelidir.

Ortak pazar

Al takke, ver külah!

Geçtiğimiz hafta perşembe günü Yeşilköy havaalanından Brüksel'e uçan Dışişleri Bakanı Haluk Bayülken, şöyle diyordu:

—«Türkiye'nin tek düşüncesi, Ortak Pazar'a tam olarak iştiraki halinde, ona yük olmak değil, gelişmiş bir ülke olarak katılmaktır.»

Bayülken'in bu sözleri, Birinci Erim Hükümeti bakanlarından, Başbakan İktisadi İşler Yardımcısı Atilla Karaosmanoğlu'nun bir hesabını hatırlattı. Karaosmanoğlu, Reform Hükümetinin ilk basın toplantısında ekonomik tabloyu çizerken bir hesap yapmış; milli gelir artışıyla nüfus artışımız bugünkü tempoyu korsa, Ortak Pazar ülkelerinin ekonomik düzeyine ulaşmamız için daha 2348 yıl gerektiğini hatırlatmıştı.

Bayülken, uçağın merdivenlerini çıkarken, «Türkiye'nin, Ortak Pazar'a tam üye olarak katılması

için bütün tedbirlerin alındığını» da sözlerine ekledi. Ancak, bu «tedbirler»in neler olduğunu, herhalde, kendisi de dahil, bir bilen yoktu.

Bu perşembe günü ise, Bayülken, Ortaklık Konseyinin başkanlık makamında yerini alacak ve sürüp giden pazarlığa yeniden başlanacaktır. Bugüne kadarki görüşmelerden basına pek birşey sızdırılmamıştır. Bundan sonrakilerden neyin sızacağı ise belli değildir. Anlaşılan, Türk kamuoyu, Ortak Pazar konusundaki pazarlıklardan haberli tutulmak istenmemektedir. Yetkililer, kendilerine yöneltilen sorulara ya hiç cevap vermemekte, ya da yuvarlak sözlerle geçiştirmeyi yeğ tutmaktadırlar.

«Katma Protokolde değişiklik mi sözkonusu?» dersiniz, «yok öyle birşey canım, nereden çıkarıyorsunuz? Yalnızca biraz esneklik, birazcık da ek tâviz talep ettik. Onlar da anlayış gösterdiler» cevabını alırsınız. Oysa ortaklıkta, Ortak Pazar yetkililerinin pek de öyle «anlayış» içinde bulduklarına dair hiçbir belirti görünmemektedir. «İstekleriniz sempatik ama, erken» derler. «Fazla hayale kapılmayın» derler. «Son istekleriniz Brüksel'i heyecana boğdu. Ortaklık'tan açık kart istemeyi de nereden çıkardınız?...» «Ortaklığı gerçekten isteyip istemediğiniz konusunda şüpheler uyandırdınız...» «Bu kadarı da fazla. İstekleriniz Ortaklık'ın temel aldığı ilkelere aykırı, kabul edemeyiz» derler. Bizim resmî çevrelerden ise, hiçbir ses seda çıkmaz.

Hal böyle olunca, insanın aklına ister istemez «Türk resmî çevrelerinin de, isteklerin hakkı olduğu konusunda tereddütleri mi var?» sorusu takılmaktadır. Yok, eğer, aksi doğru ise, Ortak Pazar'a yapılan isteklerin açıklanıp kamuoyu önünde savunulması yoluna niçin gidilmemektedir? Neden bir kamuoyu oluşturulmak istenmemektedir? Yoksa, resmî çevrelerde, «bir kere olan olmuş ve istekleri kapsayan memorandum Ortak Pazar'a verilmiş. Artık, fazla toz kaldırmaksızın, kapatalım bu işi de, olsun bitsin. Sonrası Allah kerim» havası mı esmektedir?

O halde, geçtiğimiz nisan ayında niçin bir memorandum verilmesi yoluna gidilmiştir? Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının Ortak Pazar'a ilişkin temel ilkesi niçin, «Katma Protokole esneklik getirilmesi zorunludur» biçiminde tespit edilmiştir? Yoksa, çeşitli devlet kuruluşları arasında, örneğin Devlet Plânlama Teşkilâtı ile Dışişleri Bakanlığı arasındaki sürtüşmeler so-

nunda böyle bir çelişki durumu ortaya çıkmıştır?

Bu sorulara halen, doyurucu cevaplar alınmış değildir.

Katma protokol

Geçen hafta konuya kısaca değinen TOPLUM, Türkiye'yi Ortak Pazar'ın geçiş dönemine sokmakta olan bir belgeyi, Katma Protokolü bu hafta ele almaktadır. Çünkü konu, Türkiye'nin hayatî çıkarlarıyla çok yakından ilgilidir. Sorun, Türkiye'nin Ortak Pazar içinde gerçek kalkınma rayına girip giremeyeceği sorunudur. Ayrıca, Katma Protokol, henüz tam yürürlüğe girmemiştir. Sadece geçen yıl Parlamentodan çıkan bir kanunla, Türk Hükümetine, bir kararname ile Protokolü yürürlüğe sokma yetkisi verilmiştir. Ancak, bu arada, yapılan bir geçici anlaşma ile Protokolün ticari hükümleri yürürlüğe girmiş ve karşılıklı gümrük indirimlerine başlanmıştır.

Şimdi Türkiye'yi Avrupa'nın dev kapitalist ülkeleriyle «ortaklık» yoluna sokan Katma Protokolü hep birlikte gözden geçirelim:

Katma Protokolün 10 ve 11'inci maddeleri, «gümrük indirimleri»ni düzenlemektedir. Ortak Pazar ülkelerinden ithal edilen mallardan alınacak gümrük vergileri, her yıl, kademeli bir biçimde indirilerek, 12 ve 22 yıl sonra sıfıra eşit olacaktır. İthal edilecek malların yüzde 55'inden alınan gümrük vergisi 12 yıl, yüzde 45'inden alınan vergi 22 yıl sonra kalkacaktır.

Burada işin şenlikli olan yanı, hangi malların 22 ve 12 yıllık listelerin kapsamına alınmış olduklarıdır.

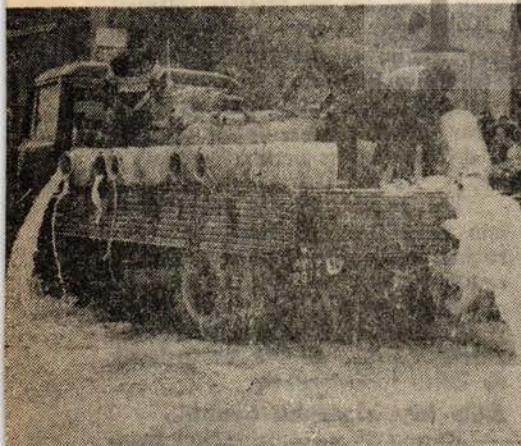
22 yıllık listede yer alan mallardan bazıları aynen şöyledir:

Polis copları, sosyete oyunlarına mahsus eşya, atlı karıncalar, her nevi yapma bebek, elbise fırçaları, kuş avcılığına mahsus yapma kuşlar, manikür - pedikür âlet ve takımları, takma saç, sakal, bıyık, lüle ve perçemler...

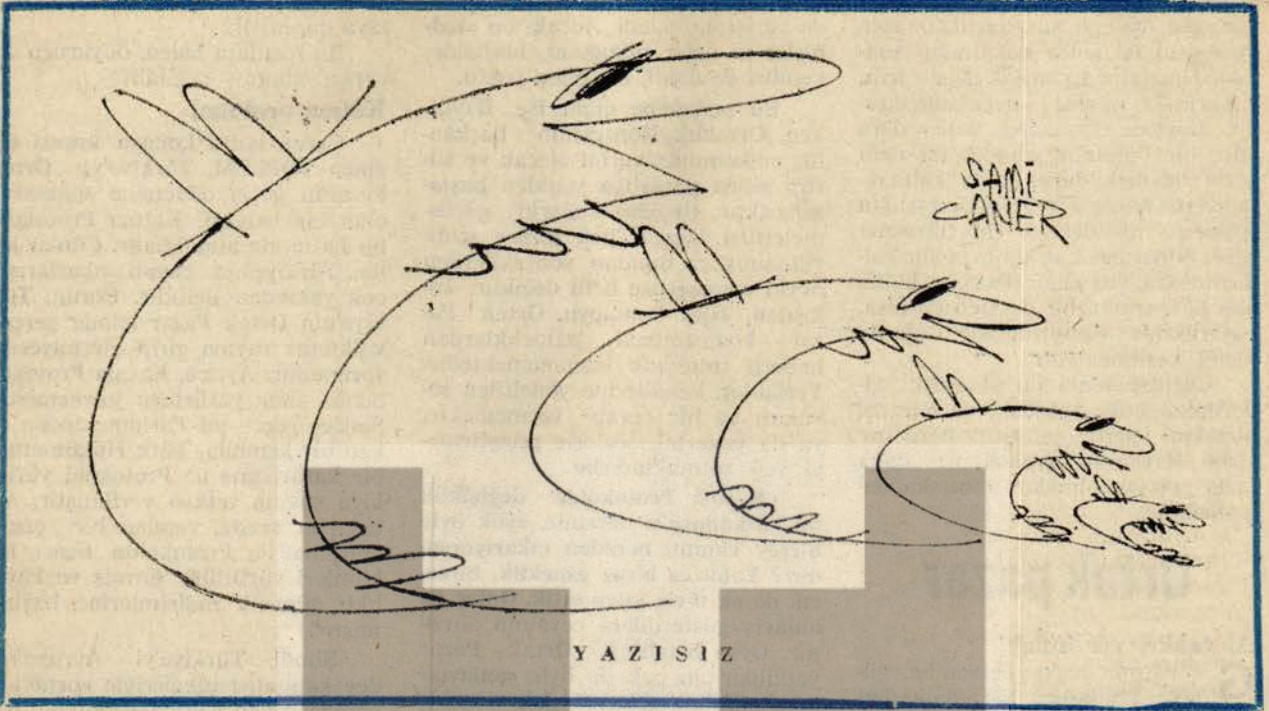
İyi mi?

Ortak Pazar ülkelerinden ithal edeceğimiz bu mallardan, 22 yıl süreyle azalan oranlarda da olsa, gümrük vergisi alabileceğiz. Başka bir deyişle, Türkiye'de ki polis copu, elbise fırçası ve takma sakal imalatçıları, dış rekabete karşı, 22 yıl süreyle, azalan ölçülerde de olsa, himayeden yararlanabileceklerdir. Buna da, bir cins lütfkârlık, denilebilir.

Ne var ki, Ortak Pazar, aynı lütfkârlığı, binek otomobilleri, helikopterler, uçaklar, uçak motorları, örme makinaları, tel çekme

ORTAK PAZARDA SÜTLER DÖKÜLÜYOR
Üretim fazla olunca...

makinaları gibi sanayi mamûlleri için göstermeğe yanaşmamıştır. Bütün bu saydığımız mallar, 12 yıllık listenin kapsamına alınmıştır. Katma Protokolün yürürlüğe girişiyle birlikte, Ortak Pazar ülkelerinden ithal edilen bu mallardan alınan gümrük vergileri her yıl yüzde 10 oranında indirilmeye başlanacak ve 12 yıl sonunda ise hiç vergi alınmayacaktır.

12 yıllık listede yer alan öteki mallardan bazıları da şöyledir: hava taşıt araçları, yolcu uçakları, diğer uçaklar, helikopterler, uçak kısmı ve parçaları, uçaklar için tepkili motor ve gaz türbinleriyle bunların kısımları, diğer gaz türbinleri ve bunların kısımları, sair motorlar ve kuvvet hasil eden makinalarla bunların kısımları.

Toplar ve makinah tüfekler

Görüldüğü gibi, Katma Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte Ortak Pazar'dan serbestçe gelmeye başlayacak olan bütün bu mallardan her yıl yüzde 10 daha az gümrük vergisi alınacaktır. 12 yıl sonra ise hiç vergi alınmayacaktır. Böylece yurdumuzda kurulması bir özlem haline gelen «ulusal uçak sanayi» ve «kendi uçağını kendin yap» kampanyalarıyla bu yolda atılan adımlar, bu kadarlık kısa bir süre içinde başarılı olabilecek midir? Kendi uçağımızı kendimizin yapması yolunda adımlar atılsa bile, her yıl ufalan ölçülerde himaye olanaklarından yararlanabileceğimizden bu sanavimizi Ortak Pazar ülkelerinin rekabetinden nasıl ko-

ruyabileceğiz? Hele, 12 yıl sonunda eşit koşullar altında rekabete girişileceğinden, bu, nasıl mümkün olacaktır?

Toplar, makinah tüfekler, makinah tabancalar ve diğer askeri ateşli silahlar, otomatik tabancalar, bunların kısım ve parçaları, mermiler, mayınlar, mühimmat da 12 yıllık listenin kapsamındadır. Katma Protokolün yürürlüğe girişiyle birlikte Ortak Pazar ülkelerinden gelecek bu mallar, her yıl yüzde 10 daha ucuza Türkiye piyasasında boy gösterecek, 12 yıl sonra ise bunlardan hiçbir gümrük vergisi alınmayacaktır.

Boş yere döviz israfı

Gümrük duvarlarının indirilmesiyle başlanmasıyla birlikte bir de boş yere döviz israfı gibi bir durumla karşılaşılacaktır. Zira, Ortak Pazar ülkeleriyle Türkiye arasında karşılıklı gümrük indirmine girilirken, öte yandan da Ortak Pazar dışındaki ülkelere de ortak bir gümrük târifesi uygulanacaktır. Böylece, Ortak Pazar ülkelerinden Türkiye'ye gelen mallar, aynı maliyetteki veya daha düşük maliyetteki öteki ülkeler mallarından bu samede daha ucuza satılma olanağına kavuşacaktır. Bunun sonucu olarak ithalâtçılarımız, Ortak Pazar'ın dışındaki ülkelerin piyasalarında, örneğin bir Japonya'da veya İsveç'te, daha ucuza, daha az döviz ödeyerek satınabilecekleri mal bulsalar bile, onu değil, Ortak Pazar malını tercih edeceklerdir. Çünkü öteki malın dışardaki mali-

yeti düşük olsa da, Türkiye'de gümrükten sonraki maliyeti daha yüksek olmaktadır.

Fransız esansı Belçika danteli...

Katma Protokolde, «Türkiye'de uygulanan bütün ithalât miktar kısıtlamalarının bu protokolün yürürlüğe girişinden en geç 22 yıl sonra kaldırılması gereklidir» denilmektedir. Bu madde uyarınca Türkiye, 22 yıllık dönem içinde Ortak Pazar'dan olan ithalâtını kademe kademe serbest bırakma durumundadır.

Bunun anlamı da bir bakıma şu olmaktadır:

Türkiye'nin belirli bir anda Ortak Pazar ülkelerinden ithalât olanakları çok sınırlı iken, eğer tacirlerimize Fransız esansı, İtalyan Kravatı, Brüksel danteli satmak daha kârlı geliyorsa ve tacirler, ellerini çabuk tutup da bu esansları, eşarpları, dantelleri devlet fabrikasının makina siparişinden önce ismarlamışlarsa, bu sınırlı döviz olanağını onlar kullanacaklar, devlet fabrikası da makinahları getiremeyecektir.

İthalâtçının ithalât yapabilmek için halen Merkez Bankası'na yatırmak ve ithalâtı yapana kadar da orada tutmak zorunda olduğu teminat akçeleri, Ortak Pazar malları için gümrük indirimi sürelerine paralel olarak, gitgide kaldırılacak ve sıfıra indirilecektir.

Lüle taşı, sigaralık oyunu...

Katma Protokolün 27'nci maddesine göre, artık Türkiye, «şu malların ihracı yasaktır» diye bir ku-

ral koyamayacaktır. Orneğin, bir Ortak Pazar ülkesi, Türkiye'de çıkan lüle taşlarının hepsini kapatıp götürebilecek ve bunlardan sigaralık yapıp, başka ülkelerle birlikte, bize de satabilecektir.

Yine Katma Protokolün 47/4 fıkrası gereğince, Türkiye'den Ortak Pazar'a ihraç edilen bir mal, Türkiye'ye ithal edildiği takdirde, bu mal, hiçbir gümrük vergisi veya kısıtlamasına tâbi tutulamıyacaktır. «Bu hüküm tıpkı Osmanlı İmparatorluğundaki küçük sanayi kuruluşlarını, Avrupa'nın simsarları haline getiren 1838 Ticaret Sözleşmelerinin verdiği sonuç gibi bir sonuç doğuracaktır. Farz edelim ki, Türkiye'den deri ithal eden Altılar, bu deriyi işleyip giyim eşyası olarak veya bidonlar içinde Altılara sevkedilen meyva suları Avrupa'da şişelenerek Türkiye'ye satılsın. Bu durumda Türkiye'de sektörlerde sarsıntılar artacak ve tüccar/sanayici genç ve tecrübesiz Türk müteşebbisi sanayici vasfını alamadan simsar/tüccar durumuna düşecektir (Çoşkun Ürünli, DPT, Müşavir, Devlet Pálnlama Teşkilâtı Dergisi, Mart 1971 sayısı)».

Katma Protokolün 44'üncü maddesi uyarınca Türkiye, Ortak Pazar ülkelerinin mallarına, kendi mallarına uyguladığından daha yüksek vergi koyamayacaktır. Ayrıca, bu mallara karşı kendi üretimini koruyacak nitelikte dolaylı olarak hiçbir iç vergi de uygulayamayacaktır. Bu madde hükmüne aykırı kurallar, Protokolün yürürlüğe giriş tarihinden sonraki üçüncü yılın başında kaldırılacaktır.

Yine aynı maddeye göre, Ortak Pazar ile Türkiye arasındaki mal alış-verişlerinde ihraç mallarına tanınan iç vergi iadesi, bu mallara uygulanan vergiler toplamından daha yüksek olamayacaktır. «Teşvik tedbirleri» diye yırtıman özel sektör erbabının elini çabuk tutması gerekmektedir. Aksi halde, Katma Protokolle birlikte teşvik tedbirleri, «bâki kalan, kubbede hoş bir seda» olacaktır.

Türkiye, ticari nitelik taşıyan millî tekellerin, tedarik ve sürüm şartları bakımından Türkiye ile Ortak Pazar devletleri uyrukları arasındaki her türlü farklılığın 22 yıl sonunda kaldırılmasını sağlayacak biçimde düzenleyecektir. Bu «düzenleme»nin usul, sıra ve süreleri en geç altı yıl içinde Ortaklık Konseyi tarafından tespit edilecektir. Yani Türk Tekel İdaresi, bu 22 yıllık süre sonunda veya daha önce «Türkiye'de sigara ve rakı satışı hakkı yalnız benimdir» diyemiye-

cektir. Dükkânlarda Alman ve Fransız sigaralarıyla birlikte Almanya'da —veya Türkiye'de alman sermayesiyle— yapılacak türk rakıları da satılmaya başlayabilecektir.

Protokolün bu konuyla ilgili 30'uncu maddesinin hükümleri, aynı zamanda Türkiye'nin, Türkiye ile Ortak Pazar topluluğu arasındaki «ihraçat veya ithalâtı dolaylı ve dolaysız, hukuken veya fiilen kontrol ettiği, yönettiği veya hissedilir şekilde etkilediği bütün kuruluşlarına» uygulanacaktır.

Örneğin Fiskobirlik, Tarış, Çukobirlik gibi kuruluşlar aracılığıyla hükümet, üreticinin malını belirli fiyattan alarak onu korumak veya asgari ihraç fiyatı tespit etmek gibi tedbirlere gidemeyecektir. Üreticiye —serbest piyasa şartlarına göre— alıcıyla karşı karşıya bırakacak, üretimin düşük fiyattan el değiştirmesine seyirci kalacaktır.

Aynı genişlikte yorumlarsa, Ortak Pazar ülkeleri, belki de bir kısım İktisadi Devlet Teşekküllerinin devlet sübvansiyonlarından yararlanmalarına da karşı çıkabileceklerdir. Tabii böyle bir durum, «devletçiliğe paydos» anlamına gelecektir.

Katma Protokolün 57'nci maddesinin uygulanmasıyla birlikte şöyle bir durum ortaya çıkacaktır: Türkiye, kamu idareleri veya teşebbüsleri ile kendilerine özel veya münhasır haklar tanınmış olan özel teşebbüsler tarafından girişilecek satın almalara katılma şartlarında Türklerle Ortak Pazar ülkeleri uyrukları arasında fark gözetilen bütün işlemler 22 yıllık süre içinde gitgide kaldırılacaktır. Yani bir devlet dairesi ihaleyle toplu iğne alacaksa, bu ihaleye Türk firmalarından başka Alman, Fransız Belçika firmaları da girebilecekler, ihaleyi kazanabilecekler ve Türk devlet dairesi, «toplu iğneye de döviz harcamıyayım» düşüncesiyle Türk parasını tercih edecek hiçbir işlem yapamayacaktır.

Yabancı sermaye, giderek, Türkiye'de iyiden iyiye ve her zamankinden daha serbestçe at oynatmaya başlayacaktır. Katma Protokolün 50, 51 52'nci maddeleri uyarınca Türkiye, Ortak Pazar ülkelerinden gelecek olan yabancı özel sermayeye tanıdığı rejimi iyileştirmeye çaba gösterecek, sermaye işlem ve transferlerinin yapılmasında veya yürütülmesinde uygulanan izin ve kontrol işlemlerini mümkün olduğu ölçüde basitleştirme yolunu tutmak zorunda kalacaktır.

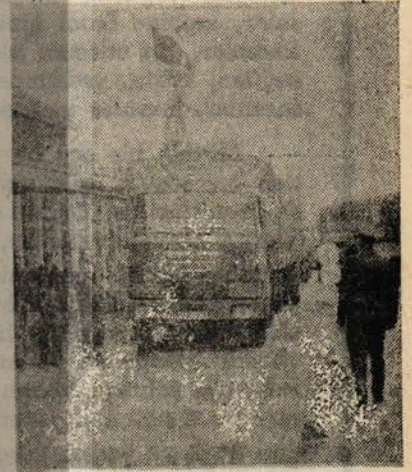
Tarım ürünlerinde durum

Ortak Pazar ülkelerine ihraca-

tımızın yüzde 65 kadarını tarım ürünlerimiz meydana getirmektedir. Ne var ki, Ortak Pazar'ın tarım ürünlerine karşı öyle fazla cömert davranmadığı görülmektedir. Hattâ Ortak Pazar, Türk tarım sektörünün entegrasyonunu 22 yıllık dönemden sonra dahi öngörmemektedir.

Portakal, mandalina, limon, hayvan bağırsakları vs. de verilen tâviz, İsrail, İspanya, Afrika ülkeleri gibi üçüncü ülkelere verilen tâvizlerle aynıdır. Patates, greyluft, fındık, elma, erik, balık konservele-ri, domates salçası, pestiller, gazozlar, küspeler vs. ye ise taviz verilmemiştir.

«Mal bazında mahiyet bakımından tetkikler yapılacak olursa, tarım sektöründeki tâvizlerin ciddi olmadığı görülmektedir. Çünkü tâ-

FRANSA - ALMANYA SINIRI
Gümrükler kalkınca...

vizler çoğunlukla şu mallardandır:

1. Kasaplık atlar dışında kalan saf kan damızlık atlar (Türkiye saf kan damızlık at ithalâtçısıdır)
2. Ehli olmayan sığır cins hayvan etleri (Türkiye'de mevcut değil)
3. Kümes hayvanları dışındaki hayvan yumurtaları (Türkiye'de mevcut değil)
4. Gıda maddesi olarak kullanılmaya elverişli olmayan kabuksuz yumurtalar (Türkiye'de mevcut değil)
5. İnsanın yemesine elverişli olmayan cansız hayvanlar (Türkiye'de mevcut değil)
6. Tropik ürünlerden hurma, ananas, hindistan cevizi (muz hariç) vs. (Türkiye ithalâtçısıdır)
7. İç yağları (Türkiye ithalâtçısıdır)
8. Domuz, sığır, koyun cinsi hayvanları et ve sakatatını bir parça dahi ihtiva etmeyen sucuk, so-

Gaz Odası

PETER Weiss'in "Soruşturma" adlı belgesel yapımını okudum. Savaş yılları boyunca Nazi'lerin Auschwitz toplama kampında işledikleri suçları gözler önüne seriyor. Seri halinde yargılamasız, sorgusuz sualsiz kurşuna dizilen tutuklular, kalbine fenol iğnesi yapılarak öldürülen kadınlar, gaz odasına tıkalıp boğulan genç, yaşlı, sağlam, hasta, yedisinden yetmişine yığın yığın insanlar, insanlar ve insanlar..

Müthiş bir şey bu kitap. Yazar kendiliğinden bir sözcük bile uydurmamış. Sadece 1965' de Frankfurt'da görülen dava dosyasını ele almış. Yargıç, savcı, avukatlar, sanıklar, tanıklar neler diyorlar, bir bir incelemiş. Tıpkı bir film montajı yapar gibi 11 tablolu bir piyes çıkarmış ortaya. Buna piyes demek her halde yerinde olmayacak. Çünkü Avrupa'nın ve Amerika'nın bir çok tiyatrolarında sahneye konan, radyolarda yayımlanan eser bir sanatçının yaratma gücüne değil, doğrudan doğruya yaşam gerçeklerine dayanmaktadır. İkinci Cihan Savaşı sırasında bir kısım insanların ırkı ırkına, inancı inancına düşüncesi düşüncesine uymadığı gerekçesiyle başka insanlara karşı " reva gördükleri" korkunç, utanç verici, yüz kızartıcı işlemlerin bir özeti olmaktan öte bir anlam taşımayan bu oyuna Peter Weiss da piyes diyememiş, Oratorio adını daha uygun bulmuş.

İster piyes, ister oratorya, ne dersiniz deyiniz ben bugün burada o acı gerçekle özeti yalnız bir bölümü üzerinde kısaca durup okurlarımı düşünmeye çağırarak istiyorum.

Gaz odası diye anılan, fakat kurbanları ür-

kütüp kargaşalığa meydan vermemek için giriş kapısına çeşitli dillerle "Banyo ve dezenfeksiyon odası" yazılı bulunan "Kitle öldürme mahzeni" tutuklular evine yüz metre kadar uzakta, yer altında bulunuyordu. On beş yirmi basamaklı taş bir merdivenden iniliyordu buraya. Dışarıdan bakıldığı zaman dikdörtgen bacamsı bir yapıdan başka bir şey görünmüyordu ortalarında. Kadın erkek, çoluk çocuk bütün tutuklular, haftanın belli günlerinde beşer beşer diziler halinde başlarına gelecekte habersiz, oraya götürülüyorlardı. Aralarında kuşkuya kapılanlar olursa giriş kapısındaki "Banyo ve dezenfeksiyon" levhasını görünce rahatlıyorlardı. İlk soyunma odasına alınıyordu kurbanlar. Üstlerinde ne varsa çıkarıp duvardaki numaralı çivilere asmaları söyleniyor, herkesin kendi numarasını unutmaması sıkı sıkıya yüksek sesle salık veriliyordu. Kadınıyla, erkeğiyle kurbanlar anadan doğma soyununca bittikten sonra dezenfeksiyon, gerçekte gaz odasının kapısı açılıyor, çıplaklar odaya dolduruluyordu. Burası 40 metre uzunluğunda 7 metre yüksekliğinde penceresiz, beton duvarlı bir yerdi. Çiğ bir elektrik ışığı ortahğı aydınlatıyordu.

Şimdi, yargıç bir tanığa soruyor: Hiç zor kullanıldığı oldu mu?

Tanık: Özel birlikteki görevliler, "Hadi çabuk olun su soğuyor, diye bağıyorlardı. Bazen tutuklulardan bir kaç kişi itilip kakılıyor, dövülüyor bazen de nöbetçinin biri ateş ediyordu."

Yargıç: Sizce bu insanlar bütün bunlara nasıl boyun eğiyorlardı? Gaz odasını gö-

sis, salam ve benzerleri (imali mümkün değil)

9. Kakao (Türkiye ithalatçıdır)

10. Üretim devresi dışında olan bazı sebzeler, meyvalar

1. Balina ve fok bahklarının etleri. (Çoşkun Ürünli, DPT, Müşavir, Devlet Plnâlama Teşkilâtı Der-gisi, Mart 1971 sayısı).

Yukarda özetlemeğe çalıştığımız hususlardan, bazı çevreler alı-

abilirler ve diyebilirler ki, «Bunlar sadece Türkiye'nin yükümlülükleri değildir. Ortal Pazar ülkelerinin de yükümlülükleridir». İlk bakışta bu, doğrudur. Gerçekten de, Katma Protokolün maddelerinin çoğunun öznesi «Akit Taraflar»dır: «Akit taraflar aralarındaki sermaye hareketlerine zarar verecek yeni kısıtlamalar koymamaya çaba gösterirler...», «Akit tarafların kamu idareleri, ihaleyle satın almalar-

da Türklerle Ortak Pazar ülkeleri vatandaşları arasında fark gözetmezler...» gibi...

Ama bu, lâftan başka birşey midir?

Sonuç olarak...

Ortak Pazar ülkelerinin bu gibi işlerde zaten çoktan liberasyona gitmiş olmaları bir yana, bize bu konularda özel haklar tanıyor olsalar bile, bunun pratikteki faydası ne olabilir?

YAZAN : Nadir Nadi

rünce başlarına gelecekleri anlamamalarına imkân var mıydı?

Tanık: Kimden öğrenebilirlerdi? Bir tek kişi bile oradan sağ çıkamamıştı.

Yargıç: Sesleri duyulur muydu dışardan?

Tanık: Bağırarak kapıya vurmaya başlıyorlardı ama pek bir şey duymuyordu insan.

Yargıç: Kapıdaki aralıklardan bir şey görebiliyor muydunuz?

Tanık: Kapıya yükleniyordu hepsi. Sütunlara tırmanmağa çalışıyorlardı. Sonra gaz veriliyordu odaya (tavandaki delik borulardan). Boğuluyorlardı.

Yargıç: Kapılar açıldıktan sonra odayı hiç gördünüz mü?

Tanık: Gördüm. Gövdeler kapının ve sütunların yanında birbirine kenetlenmişti. En altta bebekler, çocuklar ve hastalar vardı. Onların üstünde kadınlar, en üstte de en güçlü erkekler..

★★★

Tanığın bu son sözleri beni uzun uzun düşündürdü. Gaz yukarıdan, tavandaki deliklerden verildiği için ilkin alta yayılıyor, sonra derece derece tavana kadar yükselerek tüm odayı kaplıyor, oradan bir santimetre küp oksijen bırakmayarak her canlıyı boğuyordu. İşte o bir kaç dakikalık ölüm-kalım savaşı boyunca insanlar insanlıktan kopuyor, ırk, inanç, düşünce yakınlığına boş vererek bilingsiz, hayvansal bir çabayla,

sırf bir dakikacık daha nefes alabilme, bir dakikacık daha hayatta kalabilme içgüdüsünün başkısı altında, bebek, çocuk, hasta, yaşlı, aklına getirmeksizin ezildiğini ezmekten kendini alamıyordu.

Hayal gücümüzü bir az zorlayarak bugünkü Dünyamızı kocaman bir gaz odasına benzetemez miyiz? Öyle bir gaz odası ki, oraya başkalarının suçu yüzünden değil, çağımızın gerçeklerini kavrayamadığımız için kendi anlayışsızlığımızın kurbanı olarak kendimiz dalmışızdır. Daha açık bir deyimle güzelim Dünyayı bir gaz odasına çevirenler, Dünya düzenini kurmak ve korumakla yükümlü tüm uluslar ve onların sorumlu yöneticileridir. "Alta kalanın canı çıksın, ben çıkarıma bakarım" zihniyetini yansıtan bu yaşam felsefesi sürüp gittikçe bir gün gelecek, altta kalan, üstte kalan ayrımı bile gözetilmeksizin ufak büyük, güçlü güçsüz bütün toplumlar bir arada boğulmak, yok olmak tehlikesini belki de önleyemeyceklerdir.

Ve o zaman dar görüşlü yöneticilerin davranışlarını bağışlayıcı hayvansal bir içgüdü özrünlüleri sürmeye de olanak bulunamayacaktır.

Hem ben Auschwitz'deki gaz odasında gördüklerini yargıca anlatan tanığın bir noktada yanıltılmış olabileceğini düşünmekten kendimi alamıyorum. Birbirine kenetlenmiş cesetler arasında altta kalanların hepsi bebek, çocuk, hasta ve kadınlardan mı ibaretti. İçlerinde bir tane olsun onları ezmeyi gereksiz bulan güçlü bir erkek yok muydu ve onu tanık görmemiş olamaz mıydı?

Neden olmasın?

Türkiye'den Almanya'ya sermaye akıp, Alman sermayesinin iş alanını kapatması zaten sözkonusu mudur ki, Alman Ekonomi bakanı, «Aman, Türk sermayesi geliyor, kıstlama koyalım» diye telaşa düşsün ve bize böyle bir tedbir almayı taahhüt ederken bir «tâviz» vermiş sayılabilirsin?

Kamu yöneticilerinin, ihaleyle yapılacak satın almalarda iki tarafın vatandaşları arasında fark gö-

zetmemesi Belçika bakımından bir mesele midir? Türk firmasının gidip Belçika'da devlet dairelerinin ihalesine girmesi ve öteki firmalar arasından ihalevi kazanabilmesi hayal edilebilir bir şey midir ki, bu eşitliği sağlamak Belçika hükümeti için bir fedakârlık olsun?..

Bu bakımdan, «Âkit taraflar» lâfı çoğu yerde bir göstermelikten ibarettir. Biz de, onun için, böyle maddeleri Türkiye'nin yükümlülük-

leri arasında saydık.

Uzun lâfın kısası; Katma Protokolün, belli başlı maddeleriyle çizmeye çalıştığımız görünümü böyledir. Şimdi Brüksel'de, böyle bir Katma Protokole «esneklik» getirilmesiyle ilgili Türkiye'nin istekleri görüşülmektedir. Katma Protokol, mevcut haliyle ne kadar «esnetilirse esnetilsin» Türkiye'nin gerçek kalkınma gereklerine cevap verebileceği şüphelidir.

1972, dünyada kitap yılı ilân edildi ...

Kitap yılında Türkiye

Toplum üzerinde baskı kurmak veya baskısını artırmak isteyen ege-men kişi, zümre veya sınıfın ilk ele aldığı konu, «Kitap» olmuştur. Tarih kitaplarını şöyle-böyle karıştıranlar bile iyi bilirler bunu. Hulâgu, Bağdat'a girdiğinde, ilkin, ünü dillere destan Bağdat Kütüphanesindeki kitapları yakırtmıştır. Ortaçağda, Engizisyon mahkemelerinin ve görevleri-nin vatandaşlara yönelttikleri en büyük suç, kitap okumak, kitap yazmak ve bilimin herhangi bir dalıyla uğraşmaktır. Ünlü fizik bilgini Galile'nin bu yüzden herhangi bir dalıyla uğraşmaktır. Ünlü alman yazar Breht'e, dünyanın her yanında oynayan «Galile» piyesini yazmayı ilham etmiştir. Nazilerin kitap yakma-ları, Türkiye sinemalarında da seyredilmiş olan «Fahrenheit 451» filmi-ne konu olmuştur.

Papalık, Rönesansı yaratan kitapların tümünü yakırtmış; Almanya'da, Lüther'in kitaplarını toplamak ve yakmak için ekipler kurulmuştur.

Ünlü yazar Kazancakis, hristiyanların eline yeniden geçen Endülüs'te (İspanya) sanat eserlerinin ve kitaplıkların yakılıp yıkıldığını çok gü-zel bir dille anlatmaktadır.

Muhammed'e ve İslamiyetin kitabı Kur'an'a baştan karşı çıkanlar, son-ra Kur'an yapraklarını mızrakların ucuna takarak «cihad»a kalkışmışlar, «din elden gidiyor!» diye bağışmışlardır.

Bakımsız ülkenin halkı cahildir. Cahil halkı sömürmek ve yönetmek kolaydır. Bunu bilen kişi, zümre veya sınıflar, sistemli olarak, halkın okumasına çalışmışlar, kitapla halkın arasına duvar gibi girmişlerdir. Hulâgu, bilimsel kitapları yok edince, dinsel kitaplar öne geçmiş, tari-kat sürtüşmeleri yüzyıllarca sürmüştür. Engizisyon, bilimsel çalışma ve kitapları yasaklayınca, İncil yorumları ortalığı kaplamış, din kavgaları halkları birbirine düşürmüş, zorbaların işini kolaylaştırmıştır.

Dünyadaki bütün kalkınmış ülkeler, kitaba, kitaplığa, okumaya büyük önem veren ülkelerdir. Dikkat edilirse, bütün gerikalmış, az gelişmiş ülke-lerde de kitap düşmanlığı, bilim ve sanat düşmanlığı sürüp gitmektedir. İşte Afrika, işte Asya, işte Ortadoğu... Bütün buralar, şehirlerini kitap-lıklarla, caddelerini heykellerle donatmış, herkesin okullardan geçtiği ve bol bol okuduğu ülkelerin sömürü alanlarıdır.

Türkiye'de, son birkaç yıl içinde, seks kitapları furyası almış yürü-müştür. Bu, elbette ki, bir boşluğun sonucudur. Bu boşluk toplumumuzda eskidenberi var mıydı, yoksa bir anda mı yaratılmıştır? Konumuz bu değildir. Bu konu üzerinde sosyologların durması yararlı olur.

Biz, burada, UNESCO'nun 1972'yi «Dünya Kitap Yılı» olarak ilân etti-ği bir sırada, Ankara'da Hacıbayram Camii civarındaki kitapçılarda satıl-makta olan bir kitaptan bazı parçalar okutmak istiyoruz. Bu kitap, Türk Medeni Kanunu ile yanyana satılmaktadır. Kitabın adı : «Mürşid-i Müteeh-hilin ve Mürşid-i Nisa»dır; türkçesi : «Evlileri İrsad». Yazarı : El-Hac Mus-tafa Râkım. Yazıldığı yıl : 1861, İstanbul. Türkçeye çevrilip basıldığı tarih: 1970, İstanbul.

UNESCO'nun «Kitap Yılı» 1972'de Türkiye'de satılıp okunan bu kitap-tan bazı bölümleri **TOPLUM** okurlarına sunmayı yararlı gördük.

TOPLUM

GİRİŞ

«Zamanımızın kadınları son derece süslü elbiselerle sokak so-kak dolaşıyorlar. Tenhada yapılmı-sı lâzımgelen işleri aleni olarak ya-pıyorlar. Hüda'ya sınırlar bunların hâlinde. Apaçık herkesin yanında süsleniyorlar, erkekleri cezbedelim diye. Bunlar Hak Teâlâ'nın gazabı-na lâyık olurlar. Açık saçık dolaşırlar. Şüphesiz böyleleri maymun ve

hunzir gibi kıyamet gününde haşr olacaklar. (...) Din nerede, imân ne-rede?.. Hüda'ya sınırlar bu tayfa-dan.. Hak Teâlâ affeyleye.

Bu yüzden bütün bunları be-yan etmeyi istedim. Nikâh adâbım, onunla alâkalı işleri, zinâ hususları-nı anlatmayı düşündüm. İtiraf ede-yim ve kalbim bana dedi ki: Za-manın insanları sana ve senin gibi-lere hezeyan savururlar. Zira onlar

için leş yemek bile nasihat dinle-mekten daha muhabbetlidir.»

«Önsöz» den aktardığımız bu parçadan sonra, şimdi de, «leş ye-mektense nasihat dinleyip», kitap-tan fasılları ele alalım :

BİRİNCİ FASIL NİKAHA TEŞVİK VE TERGİB BEYANINDADIR

«Allahü Teâlâ Kitabı Kerim'in-de buyurur ki, «Ey mü'minler, ka-dınlardan arzu ettiklerinizden iki-şer, üçer, dörder nikâhlayınız. Eğer aralarında adaleti gözetmemekten korkarsanız bir kadınla iktifa edin.»

İbni Ümeyre dedi ki : «Hatunu çok olmak dünya sevgisinden de-ğildir. Zira, Hazreti Ali Sahabanın en zâhidi idi, kendisinin de dört ha-tunu vardı. Hazreti Fatımanın ve-fatından yedi gün sonra yine evlen-miştii.»

Hazreti Ebû Bekir (R.A.) bu-yurdu ki : «Şehvet kalbi kararır, ancak karı - koca arasındaki cinsi münasebet kalbi temizler. Böyle olduğu için Peygamberler çok ni-kâh etmişlerdir.»

«Bir kimse nikâhından gayrı bir kadınla konuşsa, her bir söyle-diği kelâm başma, bin yıl Cehen-nemde kalır. O kimse onunla zinâ ederse, Cehenneme Şeytanla zincir-li bir halde varır.»

İKİNCİ FASIL NİKAHIN FAYDASI HAKKINDADIR

«Bir kimse başka bir kadına dokunsa Kıyamette o kimsenin eli-ne ateşten kor konur.»

Rivayet edilmiştir ki : «Bir kimse başka birisinin evine izin-siz olarak delikten baksa, ev sahibi de gözünü dürterek kör etse, o kimseye diyet lâzım gelmez.»

Rivayet olunur ki : Bir zina yet-miş yıllık ameli bozar. Bir kimse bir kadınla zina etse, o zina edenin kabrinin içine Cehennemden sekiz-yüz pencere açılır. Ve o pencereler-den Kıyamete kadar akrepler ve yı-lanlar girerler.

ÜÇÜNCÜ FASIL EVLENMEKTEN DOĞAN BELÂLAR BEYANINDADIR

«Ailesinin cinsi ihtiyaçlarını tat-minden kaçan, ağasından kaçan kö-le gibidir. Allahü Teâlâ onun na-mazını ve orucunu kabul etmez.

MUSTAFA RAKIM

مُرْشِدُ مِتَاهِلِينَ

Mürşid-i Müteehhilîn

ve

Mürşid-i Nisa Evlileri İrşad

BİZDE «KITAP YILI»!

Meger ki hatununa dönüp vazifesini ifa ede.

Nikâh akdine salih olmayan kadının altı nev'idir:

NIKÂH AKDINE SALIH OLMAYAN KADIN :

Birincisi: Ahu emîn eyliyen (ağlayan sızlayan) hatun.

İkincisi: Erkeğine çok hizmet ettim diye minnet cektiren hatun.

Üçüncüsü: Daha evvel evlenmişse eski kocasına muhabbet ve iştivakı olan hatun.

Dördüncüsü: Kocasından başkasına (göz ucuyla bile olsa) ihanetle bakan hatun.

Beşincisi: Başkalarına kendisini beğendirmek için daima süslenen hatun.

Altıncısı: Cadalozluk ve cene düşüklüğü ile kocasını bezdirip usandıran hatun.

Resûlü Ekrem (S.A.) alınmayacak kadınları şöyle belirtti: Bir Hadis-i Şerifte: «Ya Zeyd evlen. Evlenmede bereket vardır. Lâkin on iki zümre kadını alma. 1 — Boyu senden çok kısa olanı, 2 — Boyu senden çok uzun olanı, 3 — Saçı kısa olanı, 4 — Çocuk yapmayanı, 5 — Acuze olanı, 6 — Çirkın olanı, 7 — Müsrif olanı, 8 — Çenesi düşük olanı, 9 — İntizar ediciyi, 10 — Başa kakıcıyı, 11 — Kocasından gayrı erkeklere muhabbet göstericivi, 12 — Kocasını ölmüş olan kadını.»

Peygamberimizden rivayet olun-

du ki: «Evlenen kimsenin karısı kendisinden dört durumda aşağı bulunmalıdır: 1. Yaşça, 2. Boyca, 3. Malca, 4. Soyca. Çünkü böyle olmazsa erkeğini hakir görür. Dört durumda da sen ondan üstün olmalısın: 1. Güzellikte, 2. Görgüde, 3. Ahlakta, 4. Takvada.»

ALTINCI FASIL KADININ ERKEĞİ ÜZERİNDEKİ HAKKI BEYANINDADIR

Hadis-i Şerifte buyurulmuştur ki: «Hatunlarla müşavere et. Ve lakin yine de muhalif kal. Zira atamız Adem'i apamız Havva Cennetten uzak kıldı.»

YEDİNCİ FASIL ERKEĞİN KADIN ÜZERİNDEKİ HAKKI VE KADININ HİZMETİNİN FAZİLETİ BEYANINDADIR

Hadis-i Şerifte buyurulmuştur ki: «Hangi kadın kocasından izin siz dışarı çıkarsa, her adım için Allahü Teâlâ Cehennemde bir bina yapar. Herşey lânet eder. Hatta denizdeki balıklar bile...»

Rivayet olundu ki: Erkek karısını çağırduğunda, kadın ses vermezse Allahü Teâlâ o kadının amellerini hükümsüz sayar.

Kadın cima teklif etse, erkek de, karısına eza vermek kastı olmaksızın bunu reddetse, erkek lanete müstehak olmaz.

Rivayet olundu ki: Bir kadın doğum yaparken ölse, şehid olur.

Çocuğun hizmeti, Cehenneme perde olur. Cünüblükten temizlenmek için gusul etmesi için bir altın sadaka vermesinden daha hayırlıdır.

SEKİZİNCİ FASIL CİNSİ MÜNASEBETİN ADAABI BEYANINDADIR

Cinsi münasebetten önce Besmele çekmeli. İhlâs Sûresini okumalıdır. Ondan sonra da şu dua okunur:

«Allhümme'c alna min ledünke zürriyeten tayibbeten mütleten. Allahüme en terzukani min hazihî'l vak'ati veleden üsemmihi Muhammeden.»

Mânâsı: «Ya Rabbi, bize nezd-i kudsiyetinden temiz, itaatlı zürriyet ihşan eyle. Ya Rabbi, bu birleşmeden bize rızık olarak çocuk ihşan edersen adını Muhammed ko-

Bir Hadis-i Şerif'de şöyle buyurulmuştur: «Bir kimse hamile hatunun karnına elini koyup şöyle dua ederse doğacak yavrusu Allahü alem erkek olur.» Dua şudur:

Bismillâh-i Ehadî's Samedü'l Lezi lem yelid ve lem yüled, Allahüme inni semmeytü ma fi hazihî'l batni Muhammeden.»

Mânâsı: «Bir olan, hiçbir şeye ve kimseye ihtiyacı olmayan doğmamış ve doğurmamış Allah'ın adıyla. Ya Rabbi, bu karında olana Muhammed adını verdim.»

Hadis-i Şerif'de buyurulmuştur ki: «Bir kimse cinsi münasebet arzu ettiği zaman şunu okumalıdır:

«Bismillâhi Allahüme cennibi mines-şeytani ve cennibiş-şeytane mimma razakna.»

Mânâsı: Allah'ın adıyla başlarım. Ya Rabbi, beni şeytandan uzak kıl. Ve şeytani, bize rızık olarak gönderdiğin çocuktan da uzak kıl.

İnzal vaktinde de şunu okumalıdır:

«Elhamdü lilezi halaka minel mai beşeren fe cealehu neseben ve sihren.»

Mânâsı: «Hamd, beni, onu, soy akraba yapan Cenab-ı Hakka mahsustur.»

«Resûl-i Ekrem (S.A.) cima vaktinde mübarek bürünürlerdi. Yakısan da budur. Hem kadın hem erkek bu anda başlarını örtmelidir. Zira, elhak doğacak çocuk hayasız olur.»

«Kadınlara çocuk düşürmesi haramdır. Kadın böyle birşey yaparsa, tam bir insan için verilecek diyetin yarısı kadar diyet ödemesi lâzımdır.»

Cumhuriyet

Yönetim değişikliği

Türk basınının merkezi sayılan Çağaloğlu'nda, Halkevi sokağı adını taşıyan, ama daha çok Cumhuriyet Gazetesinin sokağı olmakla ün kazanan sokakta, bahçe içindeki 39—41 kapı numaralı eski bina, 12 Temmuz Çarşamba günü bir toplantıya tanık oluyordu.

Aynı tür bir toplantı, bundan tam bir yıl bir hafta önce yapılmış ve Cumhuriyet Gazetesi, Nadir Nadi'nin yönetiminden çıkmıştı. 5 Temmuz 1971 günü yapılan bu toplantı, bir süreden beri bu sonucu beklemekte olan bazı iş çevrelerini memnun ediyordu ama, bir gazete için asıl önem taşıyanların, yani okurların tepkisi giderek görülecekti.

Yanlış ata oynayanlar

Cumhuriyet'te o zaman yönetim değişikliğine yol açan girişim, ekonomik baskının izlerini taşı-maktaydı.

Türk basınının «iki yaramaz çocuğu», Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri, yayınlarıyla iş çevrelerini rahatsız etmelerinin karşılığını, bu çevrelerin reklâm musluklarını kapatmasıyla görmüşlerdi. Durmadan yükselen kâğıt fiyatları ve modern gazetecilik yöntemlerinin gerektirdiği büyük masraflar, bu gazeteleri satış gelirleriyle geçinmek olanağından yoksun bırakıyordu. Akşam Gazetesi, kadrosunda çalışanların maaşlarını ödeyemez duruma gelmişti; Cumhuriyet böyle değildi ama, onun da durumu parlak sayılmazdı.

Akşam'ın sahibi Malik Yolaç (her ne kadar, gazetenin sahibi hukuken Nur Okten görünüyorsa da, gerçek sahip Malik Yolaç'tır), gazeteyi devretmek için Türkiye Gazeteciler Sendikası aracılığıyla Türk - İş'le temas kurdu ve bir süre devam eden pazarlık görüşmelerinden sonra gazete, Türk-İş'in malı oldu.

Cumhuriyet'te ise bir başka yöntem uygulanıyordu. Gazetenin sahibi olan Anonim Şirketin ortakları arasında, iş çevrelerince kapatılmış reklâm musluklarının, Nadir Nadi'nin gazetenin yönetiminden

uzaklaşmasıyla yeniden açılacağı havası yayılmıştı. Bu hava etkisini gösterdi ve geçen yıl temmuz ayının ilk haftasında yapılan toplantı sonucunda, Şirketin İdare Meclisi başkanlığına Niyazi Nun getirildi. Asıl mesleği avukatlık olan Niyazi Nun, Yunus Nadi'nin damadıdır. Şirketin öbür hissedarları ise, Yunus Nadi'nin eşi Nazime Nadi, kızı Leylâ Uşaklıgil, merhum Doğan Nadi'nin eşi Elizabeth Nadi ve Nadir Nadi'dir. Bu toplantıda, Nazime Nadi çekimser kalmış, buna karşı, Nadir Nadi dışındaki üç ortak, Niyazi Nun'un İdare Meclisi Başkanlığına getirilmesi için oy vermişti.

Bu suretle, Nadir Nadi'nin, basının ölümünden sonra, bütün yönetim sorumluluğunu kardeşi Doğan Nadi ile paylaşacağı, Doğan Nadi'nin genç sayılacak yaşta ölümünden sonra da işleri tek başına yürütüp, yüzbinin üstünde bir tiraj seviyesinde tuttuğu Cumhuriyet'te yeni bir dönem açılıyordu.

Yeni dönemin başlamasıyla birlikte, relkâmlarda da bir miktar artış görüldü; ama gazetenin eski kişiliğiyle çelişen renksiz yayınları okuyucuları gazeteden uzaklaştırmağa başlamıştı.

Son bir yıl içinde Cumhuriyet okurlarının tutumu, herhalde basının tarihine geçecektir. Okurlar, bilinçli ve şiddetli bir protesto hareketine girişerek, gazeteyi almamağa başlamışlardı. Bunun sonucunda, yüzbinin üstündeki tiraj hızla düşmeğe başladı. Bir takım çevreler gazetenin yayınından memnundular ama, bu memnuniyetin getirdiği reklâm geliri, kaybedilen satış gelirinin altında kalıyordu.

Kaptanına kavuşan gemi

Bir yıllık deneme göstermişti ki, okur, bu şekliyle Cumhuriyet'i tutmayacaktır. Bir başka ifadeyle, okur, Cumhuriyet'e sahip çıkmıştı. Basın için en büyük, en geçerli ve tek demokratik baskı yolu olan okur baskısı, nihayet etkisini gösterdi ve Şirketin, geçtiğimiz hafta toplanan hissedarları, bir muhalife karşı (Niyazi Nun muhalif kalmıştı) oybirliğiyle, yönetimi yeniden Nadir Nadi'ye devrettiler. Nadir Nadi, şekil olarak, Şirketin ortakları tarafından yönetime getirilmişti ama, onu asıl iktidara getiren, okur olmuştu.

Yönetimi eline alan Nadir Nadi'yi en çok düşündüren sorun, Cumhuriyet gibi köklü bir gazete de bir yıldır yapılan tahrifatın onarılmasıydı. Bu, kolay olmayacaktı.

Nadir Nadi'nin, 12 Temmuz toplantısından sonra ilk uygulaması,

gazetenin eski Yazı İşleri Müdürü Oktay Kurtböke'yi yeniden eski görevine getirmek oldu.

Bir yıl önce, Cumhuriyet'te iktidarı eline geçirir geçirmez gazeteci kıyımına başlayan ve Nadir Nadi ile aynı çizgide görülen kişileri birbirini peşisıra gazeteden uzaklaştıran eski yönetim, Sıkıyönetim Mahkemesindeki bir basın davasından dolayı tutuklu bulunan Oktay Kurtböke beraat edip de gazeteye dönünce, genç gazeteciye «Artık beraber çalışamayacağız» demiş, daha önce gazeteden uzaklaştırdığı Mehmet Barlas, Oktay Akbal, Çetin Özbayrak, Sadun Tanju, Müfit Alacalı, Şükran Ketenci zincirine yeni bir halka daha eklemişti. Nadir Nadi, yönetim sorumluluğunu üzerine alır almaz, Oktay Kurtböke'ye işe başlamasını söyledi. Ve böylece, yeni yönetim döneminde, tecrübeli Nadir Nadi'nin, güvenli kimselerle işi yürütme kararında olduğu açıklık kazandı. Gazete çok kötü koşullar altında ve «Ölü mevsim»de devralınıyordu, güçlükleri yenebilmek için sadece mesleğinde başarılı gazetecilere değil, güvenilir kişilik sahiplerine de büyük ihtiyaç vardı.

Şimdi Cumhuriyet, Nadir Nadi gibi tecrübeli ve usta bir gazeteci ile Oktay Kurtböke gibi, mesleğini seven, genç ve dinamik bir yazı müdürünün yönetiminde, eski günlerinin havasına dönmek ve aynı tiraj seviyesine yükselmek için uygun bir çalışmaya girme kararındadır.

Cumhuriyet'in kader ortağı Akşam'a gelince... Onun da, ilerki sayılarımızda anlatacağımız ayrı ve ilginç bir hikâyesi var. Kısaca söylemek gerekirse, Türk-İş'in Basın-İş Sendikasına devrettiği Akşam, bu sendikanın yönetiminde öyle bir hâle geldi ki, Cumhuriyet'i kurtaran okurun Akşam'ı kurtarması şu anda olanak dışı...

Özgür İnsan

aylık dergi

1'inci sayısı
iki baskı yapmış
olan ÖZGÜR İNSAN'ın
Temmuz sayısını
okuyun!

ABD

Mc Govern finale hazırlanıyor

Bundan 14 ay önce ABD'de bile adı çok az işitilmiş bir politikacının başkanlık şansı bugün bütün dünyada ciddi ciddi tartışılıyor. Değişiklik özlemindeki bir toplumda seçilen siyasal önderlerin yeni isimler olması biraz da eşyanın doğası gereği ama, eşyanın doğasına aykırı görülen bir ihtimal daha var: ABD'de bir başkanın seçim kaybetmesi. Bu ihtimal, ABD'nin tüm dış politikasının Nixon'un seçim hesapları üzerine kurulduğu bir dönemde ve geniş halk yığınlarının çıkarlarını savunan bir rakibe karşı, oldukça zayıf görünüyor.

Ancak, Mc Govern'in başkanlık mücadelesindeki şansını hesaplarken, bugün bulunduğu noktaya nasıl ulaştığını da iyi değerlendirmek gerekir. Toplumun geniş bir kesimine yayılan değişiklik özlemlerini son derece dikkatli ve özlü bir biçimde yansıtan programı ve Demokrat Parti içinde izlediği esnek strateji, Mc Govern'in kazandığı başarının iki temel dayanağıdır. Parti kongresinde sağladığı ezici çoğunluk, ayrıca kendisine partisi-

nin mutlak desteğini başkanlık seçiminde de verecek gibi gözükmektedir. İşçi sendikaları ve zencilerle yakınlaşmayı gerçekleştirebilirse, Mc Govern'in, büyük yarışta önemli avantajlara sahip olduğu görülmektedir. Herşeyden önce, seçmen yaşının 21'den 18'e indirilmesi, barış politikasını destekleyecek önemli bir seçmen grubu yaratacaktır. İsrail'i desteklemek hususundaki kesin tutumuyla, yahudi asıllı Amerikalıları yanına çekebilecektir. Nihayet, çıkarları Vietnam savaşıyla ters düşen geniş bir endüstri grubunu da bu arada saymak gerekir.

Bütün bu unsurlar birlikte ele alındığında görülecektir ki, başkanlık yarışı bu kez, sonucu belli bir yarış değildir. Mc Govern'in kendi deyimiyle, en büyük engel, paradır. Paranın Amerikan seçimlerindeki önemi ise herkesçe bilinmektedir.

Gürültü koparan seçim bildirgesi

Kendi deyimiyle, «fakirlerin, gençlerin ve zencilerin adayı» olan Mc Govern'in bunca gürültüye yol açan seçim bildirgesi, özellikle Vietnam savaşı, vergiler ve savunma konularında yoğunlaşmıştır.

Uygulanması öngörülen vergi sisteminin iki ana prensibi, cesur ölçüler getirmektedir. Buna göre, 500 bin doların üzerindeki gelirlerden yüzde 77 vergi alınacak ve yıllık geliri 12 bin doların altında olan herkese ayda 1000 dolar devlet yardımı yapılacaktır. Çocuk zammının gelir vergisi indirimi şeklinden çıkarılarak, mükellefe nakit olarak

ödenmesi ve dolayısıyla vergi indiriminden yararlanacak gelir seviyesinde olmayan fakir tabakaların çocuk zammından yararlanmalarının sağlanması, Mc Govern'in daha önce de yaptığı öneriler arasında bulunmaktadır.

Savunma konusunda getirilen yenilikler, dünya çapında etki alanına sahiptir. Vietnam'ın yansırı Batı Avrupa'daki Amerikan askeri gücünün yeniden gözden geçirilmesi sözkonusudur. Gerek bu yolla, gerekse savunma giderlerinde yapılacak -yaklaşık olarak- 32 milyar dolar tutarındaki indirimle sağlanacak gelir açlık, fakirlik, işsizlikle savaşta kullanılacaktır. Bu indirimin doğal sonucu olarak da, yeterli görülecek olan nükleer savunma sistemi dışında kalan alanlarda yeni yatırımlara girmekte titiz davranılacak ve bunlara, şimdi olduğu gibi, öncelik tanınmayacaktır.

Mc Govern'in son yıllardaki çalışmalarını Vietnam savaşının sona erdirilmesi için olmuştur. Bu amaçla, ülkenin her yerindeki üniversitelerde yüzlerce toplantıya katılmış, konuşmalar yapmış, savaş aleyhtarlarını birarada ve ayakta tutmak için büyük çaba harcamıştır.

Mc Govern ne diyor ?

Aşağıda, Mc Govern'le bu konuda yapılmış bir röportaj kısaltılarak verilmiştir.

SORU: Sizce, Vietnam'da savaşın sona kurulacak bir koalisyon hükümetinde Komünistlerin de temsil edilmelerine Nixon neden bu denli karşıdır?

Mc GOVERN: Bu, Nixon'un anti-komünist güdüsünün sürekliliğini en tehlikeli bir biçimde koruyan yanıdır. Böylesine şizofrenik bir dış politika daha fazla sürdürülemez. Dış politika her yerde aynı şeylere karşı ve aynı şeylerin yanında olmalıdır. Nixon'un, Romanya'daki komünizme hoşgörü beslerken, Vietnam'dakine tahammül edememesinin nedenini anlayamıyorum. Bence, Vietnam'daki yönetimin stratejik önemi, Arnavutluk'takinden fazla değildir. Biz bu işe karışmamış olsaydık, şimdi çoğumuz Hanoi'nin yerini bile bilmececektik. Yanılmıyorsam, Kenneth Galbraith'indir şu sözler: «Biz olmasak, Vietnam çoktandır hak ettiği huzura kavuşmuş olacaktı.»

SORU: Domino teorisine inanmıyor musunuz?

Mc GOVERN: Eğer bir ülkede

MC GOVERN: «Fakirlerin, gençlerin zencilerin adayı»

rejim komünizme dönüştüğünde ötekilerin de bunu kendiliklerinden izleyecekleri teorisinden söz ediyorsanız, ben buna inanmıyorum. Aslında, ben bunun tam tersine inanıyorum. Vietnam'ın iç işlerine gereksiz yere karışmamız, domino taşlarının düşüşünü hızlandırmıştır.

SORU : Kuzey Vietnam ile Viet-Kong'un amacını hoşgörüyor musunuz?

Mc GOVERN : Ulusal bağımsızlıkları için çarpışmaları açısından, evet. Onların durumu, gerçekte Fransız - Amerikan gücünün bir temsilcisinden başka bir şey olmayan General Van Työ'nünkinden daha meşrudur. Viet-Kong ve Hanoi'nin askeri taktik olarak kullandıkları terörü hoşgörmem kolay değildir; ancak, bu insanlar, önce Japonları, ardından da Fransızları ülkelerinden kovduklarından bu yana Vietnam'ın ulusal çıkarları için savaşmaktadırlar. Şimdi sıra bizdir.

Vietnam'daki Amerikan varlığı, ulusun kendi kaderini tayin etme hakkını teminat altına alma olarak açıklanıyordu. Dolayısıyla Eisenhower, Ho Şi Minh'in, Vietnam halkının yüzde 80'inin desteğine sahip bulunduğunu söylediği anda, bu konudaki çelişki de belirlenmiş oldu. Orada bulunuşumuzun gerçek nedeni, söylediğimiz tam tersiydi; ülkede komünist olarak nitelendirdiğimiz bir hükümeti işbaşına getirmek için gittikçe gelişen isteği önlemek ve yönetimde bulunan anti-komünist hükümetin göreve devamını sağlamak için bütün askeri gücümüzü kullanmak...

NIXON
Hedef tahtası

Savaşın tümü, suçsuz insanların katledilmesinden başka bir şey değildir ve bunun sorumluluğunu hepimiz taşıyoruz. My Lai, bu akıl almaz felâketlerin yalnızca küçük bir örneğidir. Yaklaşık olarak 1 milyon insan, Amerikan bombaları ile ya yok edilmiş, ya da sakat bırakılmıştır. Bunun yanı sıra, 4-5 milyon insan da yurtlarından sürülüp atılmış, sefil göçmen kamplarında yaşamaya mecbur edilmiştir. Teğmen Kelly'nin davranışlarını barbarlaştıran, hayatlarının başlanması için yalvaran kadın ve çocukları soğukkanlılıkla öldürmüş olmasıdır. Oysa Vietnam'ın imhası, ABD Hükümeti, Genelkurmayı ve Parlamento Silahlı Kuvvetler Komitesinin üzerinde görüş birliğinde oldukları ulusal bir politikadır. Onun için denebilir ki, ABD Başkanından en alttaki bireye kadar herkes, Teğmen Kelly kadar suçlu-

dur. ABD'nin Vietnam'da giriştiği gayrimişru hareket, ahlaksızca, sinsice, duygusuzca işlenmiş bir suçtur. Bu sorunun tek bir çözümü vardır, o da, yanlış davranışımızı kabul edip, yönetimi değiştirmektir.

SORU : Başkan seçilirsenez ve savaş devam ediyor olursa, bu duruma nasıl son verirsiniz?

Mc GOVERN : Kuvvetlerimizin geri çekilmesi ve esirlerin iadesi konusundaki görüşmeler, Başkan oluşumu izleyen 30 gün içinde başlayabilir sanıyorum. Bu görüşmeler tamamlandıktan sonra da birkaç ay içinde Vietnam'dan bütünüyle çekilmemiz için ortada hiçbir neden göremiyorum.

Japonya

Kabına Sığmayan Dev

Önceki hafta içinde, Japonya'da yedi yıldan beri Başbakanlık görevini yürüten Eisaku Sato, görevinden ayrıldı ve yerine, Ticaret bakanı Kakuei Tanaka geçti. Bu değişiklik, görüntüde, 1950'den bu yana iktidarda bulunan Liberal Demokrat Parti'nin içinde bir olaydı ve bu yönüyle fazla ilginç sayılabileirdi. Ne var ki, iktidar partisi üyelerinin bu tercihleri, gerçekte, basit bir isim değişikliğinin ötesinde anlam taşıyordu. Çünkü, eski Başbakan Sato'nun ve ülkenin siyasal alanında en etkili gücü sayılan endüstri burjuvazisinin desteklediği Dışişleri bakanı Fukuda'ya karşı kazanılan zaferin temelinde, Japonya'nın, İkinci Dünya Savaşının bitiminden beri izlediği politikanın dar kalıplarını yıkabilecek bir eğilim yatıyordu.

Yoksul bir köylü ailesinden gelen ve Japonya'nın yüksek öğrenim yapmamış birkaç politikacısından birisi olan Tanaka, Meclis (Diet) üyeliğine seçildiği zaman, henüz 29 yaşında idi. 53 yaşındaki Başbakanlığı ise, Japon siyasal tarihinde rastlanmamış bir olaydır. Ticaret bakanlığından önce Maliye bakanlığı görevinde bulunan Tanaka, yeni düşüncelere açık bir kişi olmakla ün yapmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ile yakın ilişkiler kurulmasını savunan halkçı önder aynı zamanda, parti içinde bağımsız bir dış politikadan yana çıkan eğilimin öncüsü olmuştur.

Bu son iki özelliği, iç politika da tüm dikkatlerin bu iki konu üzerinde yoğunlaştığı bir dönemde kendisine Başbakanlık mevkiini ka-

TEĞMEN CALLEY

İMPARATOR HIROHİTO
Güneşin oğlu

zandırmıştır. Gözlemciler, Tanaka'nın Başbakanlığının, Japon dış politikasında yeni bir dönem açacağı noktasında birleşmiş görünüyolar. Bu iddianın gerçeklik payını ölçebilmek için, herhalde, dünyamızın değişen güç ilişkilerini ve Japonya'nın bu ilişkiler içindeki yerini iyi değerlendirmek gerekir.

ABD - Japonya ittifakı

Başbakan Nixon'un Çin'e karşı izlediği yakınlaşma politikası, Japonya'nın durumuna özel bir önem kazandırmıştı. Doğu - Batı çelişmesine dayanan iki kutuplu bir dünyanın ABD, Sovyetler Birliği Birleşik Avrupa, Çin ve Japonya'dan oluşan çok kutuplu bir dünyaya geçilirken, dünyanın üçüncü büyük endüstriyel gücüne sahip, fakat birçok yönden güçsüz bir Japonya, kendisini bu oluşuma uydurmak zorunda idi.

Olayların kanıtladığı gerçek şu idi: ABD, «Batı dünyasının bekkilği» vehmini artık terketmek arzusunda ve bu işi yürütecek güçlü müttefikler aramaktadır. Uzak-Doğu'nun savunmasında bu görevi devralabilecek tek ülke ise, Japonya'dır. Nitekim geçen Ekim ayında yapılan ikili görüşmelerde ABD, Japonya'dan, savunma giderlerinin, Almanya'da olduğu gibi, bölüşülmesini istemiş ve bu istek, Japon hükümeti tarafından memnurlukla kabul edilmiştir. Okinawa adasının ABD'den geri alınması ve savunma giderlerinin iki katına yükseltilmesi, Japonya'nın tekrar silahlanmasının ilk habercileriydi. Japonya artık, eriştiği büyük ekonomik gücü askerî güçle bütünleştirmek ve ekonomik alandaki yayılışına uygun dinamik bir dış politikaya yönelmek arzusunda idi. Ama bu gelişimden rahatsız olan ülkeler vardı ve bunların başında da Çin Halk Cumhuriyeti geliyordu. Hattâ ABD-Çin görüşmelerinden sonra yayın-

lanan ortak bildirimde, Japon tarizminin yeniden canlanmasını önlemeyi öngören bir madde yer almıştı. Fakat sadece 250 bin kişilik ordusuyla savaş endüstrisini kurmamış bir Japonya'nın, ABD'nin amaçladığı yeni güç merkezini nasıl oluşturacağı sorusu cevapsız kalıyordu.

Bağımlı dış politika

Japonya çok yakın bir zamana kadar rotasını ABD'nin parmağı doğrultusunda çizmiş, örneğin Çin Halk Cumhuriyeti ile yakınlaşmaya yanaşmamış, Taiwan rejimini Çin'in tek meşru hükümeti saymakta direnmişti. Çin ile ilk bağlantılar bile aynı politikanın mantığıyla kurulmuştu. Nixon'un Çin'i ziyaret edeceğinin açıklanmasının ertesi günü, bir Japon hükümet temsilcisi, Pekin'e uçuyordu. Ekonomik alandaki ilişkiler ise çok daha önce kurulmuştu. Pekin'de bir Japon ticaret misyonu bulunuyordu ve Japonya, resmen tanımadığı bu ülkenin toplam dış ticaretinde yüzde 24'lük bir paya sahipti. Çin Başbakanı Çu En-Lay'in geçen yıl açıkladığı dört ilke, Japonya ile ticarete yeni bir takım düzenlemeler, daha doğrusu, kısıtlamalar getirmişti. Bu dört ilkeyle Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Kore, Çan Kay-Şek Çini ve Güney Vietnam ile ticaret yapan Japon firmalarının ticaretine kapılarını kapatıyordu.

Dört ilke, Japon tröstleri arasında ikilik yarattı. Sonunda, ülkenin en başta gelen tröstü Mitsubishi dışındaki tröstler (Nippon, Hitachi, Toyota vb.), genellikle, sözkonusu ilkeleri kabul ettiler. Diğer bir kısmı ise paravana şirketler kurarak ilişkilerini sürdürdüler. Bugün 2 milyon tonu aşan çelik ithalâtı ile Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya'nın en önemli müşterilerinden birisidir.

2000 yılında Japonya

Japonya'daki son iktidar değişikliğine anlam kazandıran bir diğer gelişme de, geçen yılın sonlarında ortaya çıkan uluslararası para bunalımı ile ilişkilidir. ABD'nin bu konuda ödüne yanaşmayan tutumu, Japonya'daki potansiyel milliyetçiliğin yeniden güç kazanması sonucunu doğurmuştur. Japonya artık, kuralları başkası tarafından saptanan bir oyunu kuralların saptanmasında söz sahibi olarak sürdürmek arzusunda idi. Japonya'nın ekonomik genişlemesi üzerine çok önemli bir incelemenin yazarı olan Herman Kahn'a inanılırsa, bu, çok da uzak bir ihtimal değildir. Yazar, Japonya'nın, 2000 yılında, ekono-

mik bakımdan ABD'ni geride bırakacağı görüşünü savunmaktadır. Ancak, bugün ulaşılan aşamada bile durum korkunç bir ekonomik gücü yansıtmaktadır. Bugün tüm Asya kıtasında yapılan motorlu araçların yüzde 95'i Japon markası taşımaktadır. Asya nüfusunun sadece yüzde 5'ini oluşturan Japonya, tek başına, kıtanın tüm çelik üretiminin yüzde 75'ini sağlamaktadır. Dünyanın döviz rezervleri bakımından ikinci zengin ülkesi olan Japonya, aynı zamanda, dünyanın en hızlı kalkınan ülkesi niteliğine sahiptir. Son 10 yılda sağlanan gerçek milli gelir artışı, daima, yüzde 10'un üzerinde olmuştur. Buna karşılık, fiyat istikrarı korunmuş ve daima yüzde 5'in altında kalmıştır.

Bir ekonomik patlama örneği

Japonya'nın ekonomik gücünü belirleyen en önemli faktör, hiç kuşkusuz, dış ticaret alanındaki akıl almaz üstünlüğüdür. Endüstri ülkelerinin aldıkları tüm kısıtlayıcı tedbirlere ve 1971 aralık ayında yapılan yüzde 17 oranındaki reva-lüasyona rağmen, dış ticaret bilançosunun sürekli olarak fazla vermesi önlenememiştir. Geçen yıl, hükümetin, dışarıya sermaye ihracını serbest bırakması üzerine, daha önce birtakım kısıtlamalarla dışarı akan Japon sermayesi, artık, Kore'den Latin Amerika'ya kadar dünyanın dört bir köşesine yayılmaktadır. Formoza Çin'indeki Japon sermayesi, 100 milyon doları bulmaktadır. Latin Amerika'daki Japon sermayesi ise, son 10 yıl içinde 700 milyon doları aşmış, Japonya bugün, Güney Amerika'da, ABD'den sonra, ikinci büyük ekonomik güç olmuştur. Öte yanda, Japon hükümeti de, son yıllarda gelişmekte olan ülkelere verdiği düşük faiz-

EISAKU SATO
Eski başbakan...

li ve uzun vadede krediler ve yardımlarla ülkenin dünya siyasal sahnesinde oynamaya hazırladığı rolün temellerini atmaktadır. Japon hükümetinin, 1972—76 Plan dönemi için Güney Kore'ye vermeyi taahhüt ettiği dış yardım miktarı tam 1 milyar dolardır.

Türkiye'ye yardım konsorsiyumu çerçevesinde verilen krediler ve İstanbul'daki tersânenin bir Japon firmasına verilmesi, yukarıda anlatılmaya çalışılan ekonomik patlayışın ülkemizdeki ilk serpiintileridir.

F. Almanya

İktisat Bakanının istifası

Federal Almanya'nın Maliye ve İktisat bakanı Prof. Karl Schiller'in, önceki perşembe günü Başbakan Willy Brandt tarafından kabul edilen istifası, Avrupa ekonomik çevrelerinde uzun zamandan beri beklenen bir olaydı. 1966 yılında büyük koalisyonun İktisat bakanlığına getirilen ve bir yıla yakın bir süreden beri Maliye bakanlığı görevini de birlikte yürüten Schiller, bu uzun süre içinde Alman ekonomi politikasının yönünün çizilmesinde birinci derecede söz sahibi olmuştu. Ama bu iki koltuklu Bakanın, son zamanlarda gerek kendi parti yöneticileriyle ve gerekse koalisyon ortağı Hür Demokratlarla uzlaşmaz görüş ayrılıkları içinde olduğu bilinmekteydi.

İstifanın nedeni

Bu görüş ayrılıklarının başlangıcı, geçen yılın ortalarında yüze-ye çıkan uluslararası para bunalımına dayanmaktadır. Sosyal Demokrat Parti'nin sağ kanadını temsil eden ve liberal bir ekonomi taraftarı olduğu bilinen Schiller, Maliye bakanı Möller tarafından savunulan müdahaleci tedbirlere karşı çıkmış ve bu mücadeleyi kazanarak bir süre sonra Maliye bakanlığı koltuğuna da kendisi oturmuştu. Bundan sonra Alman para politikası onun en az müdahaleci ve piyasa mekanizmasına saygılı görüşleri doğrultusunda düzenlenecek, fakat ulaşılan sonuç Almanya için hiç de başarılı olmayacaktır. 1971 aralık ayında yapılan revalüasyonuna rağmen, Almanya'ya yabancı yatırımları durmamıştır. 1972'nin ilk dört ayında, başta Belçikalı ve İngiliz olmak üzere, çeşitli ülke müteşebbislerinin Alman sermaye piyasasından yaptıkları satınalmalar sonucu, ülkenin net döviz kazancı 3.5 milyar markı bulmuştur. İç piyasada korkunç derecede artan satınalma gücü, enflasyonist

baskılar doğurmuş; hükümetin bu baskıları önlemek amacıyla getirmek istediği vergi tasarılarına Schiller karşı çıkmıştır. Bu konuda hükümet üyeleri arasında çıkan söz düellosu kamuoyuna da yansımış ve hattâ Schiller, vergi tasarılarını savunan Savunma bakanı Helmut Schmith'e karşı kendi görüşlerini kapsayan 119 sayfalık bir kitapçık yayınlamıştır. Bu davranış, Başbakan Brandt'ın dahi sabrını taşımış ve Başbakan Pompidou'dan söz ederek, «özellikle yabancı

Deli İzzet

Gecenin karanlığında güllerin kokusunu duyuyordu, damdan dama yaylanarak.

Başındaki astragan kalpak oynamıyordu.

Sanki bir karkas dansıydı bu, damdan dama atlama.

Deli İzzet'ti o. O zamanlar birçok genç delilendi: Deli Dehmetler vardı, Deli Muradlar, Deli Fuadlar!...

Memleket hayat savaşı verirken akıllılar, usular pular... Deliler yol açtıktan sonra, başkaldırıları edebiyat içinde.

Deli İzzetler, Deli Ahmetler, Deli Fuadlar, topağınzı sıcak rahmetle sulansın, nurlu!

İstiklâl Savaşının çete hazırlıkları pek bilmez. Senelerce çete harbi yaptı Kuvayı Milliye. Sakarya'dan sonra muntazam ordu çarpıştı.

Yazmaya çalışacağım, bugün o devir yazılmış.

Deli İzzet, cephaneye kaçırıyordu Anadolu'ya. Kadıköylüydü. Narindi. Nikâh halkasından ince belliydi. Sarı bıyıklıydı. Mavi gözleri çocuksu ve cerrah bakardı, vicdan gibi.

Arada bir, fındıkgöz küçük kızını öpmek isterdi ve saklanmaya mecbur olduğu için damdan dama yaylanırdı, mütevazi evine varırdı. İnce bıyıklarını taze yanacağına değdirir değdirmez kaybolurdu hemencecik! O kaybolur kaybolmaz, evi basardı.

Efsaneleşmişti Deli İzzet; «Bir vuruşta yedi kişiyi yıkar» diye anlatırlardı Kadıköy'de.

Bazen eve kendi gelmez, haber salardı. Fındıkgöz kızı onu gelir bulurdu, puslu bir meyhanede. Gene yanağını babasının bıyığına sürter, sıskacık kollarını boynuna dolar ve hemencecik, sıskacık bacaklarının olanca gücüyle, karanlıkta eve kadar koşardı.

...Ve o akşam evleri basılırdı tekrardan.

Uf hayat, uf ki ne uff!

Sıcacık nurlu rahmet, toprağınıza yağsın, kutsal deliliğinize filiz verdirmek için, Deli İzzetler, Deli Fuadlar, Deli Muradlar.

bir devlet başkanının ülkede olduğu bir dönemde siyasal tartışmaların sokağa dökülmemesini» istemiştir.

Öte yanda, yeniden iktidara gelmeğe hazırlanan Hristiyan Demokratlar, bunun, hükümet politikasının tutarsızlığının resmî ağızdan doğrulanması olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Müdahaleci malî politika

Nihayet ipler, son para bunalımında tamamen kopmuştur. Schiller'in bütün direnmelerine rağmen

"Deli İzzet geri gelecektir. O hep kaybolur, sonra meydana çıkar."

K. Atatürk

Beyoğlu altüsttü. Atatürk, Turkuaz lokantasına varmıştı. Kalabalığın arasından fındıkgöz bir kız sıyrıldı ve Kemal Paşa'ya yaklaştı.

— Paşam, ben, Deli İzzet'in kızım...

Kemal Paşa'nın gözleri buğulanmıştı.

— Babamın nerede olduğunu bana lütfen söyle misiniz. Seneler önce son defa bir meyhanede gördüm, Kadıköy'de. Bazı geceler gizlice, damdan dama atılarak, beni görmeğe gelirdi. Sonra hiç gelmedi...

Kemal Paşa'nın gözleri daha da buğulandı:

— Gelir, göreceksin, gelir! O, Deli İzzet'tir. Bakarsın kaybolur, bakarsın birdenbire meydana çıkar!

Halbuki, Deli İzzet çoktan ölmüştü.

— Bu acıklı hikâyeyi neden anlatıyorsun Ni-met Arzıkım?

— Akdeniz'in karşısındayım. Akdeniz başıma vurdu, bütün aklıyla da, ondan!

Sonra, acıklı değil ki... Destan acıklı olmaz. Kahraman, ekseriyetle hızlı yaşar, genç ölür! Ta-biidir bu!

Filizoftur, doksan yaşına kadar ihtişamlı yaşıyan. Kahraman, komik olur doksan yaşında! Onun hayatı kısadır efsanelerde, bir kılıç parıltısı gibi yanıp söner, bir kıvılcım gibi, bir bahar gibi hayat!

Sonra efsanelerde dirilir kahramanlar tek-rardan!

E zaten Atatürk dememiş mi? Deli İzzet dö-necek. Deli İzzetler hep kaybolur, sonra meydana çıkarlar.

Onların hikâyelerini yazacağım sizlere, uzun, sevgiyle, saygıyla.

— Nereden biliyorsun onların hikâyelerini?

— E... Benim de bir saham olsun! Öztür dile-rim, sessiz sedasız yaşıyoruz tevazudan. Ama bi-zimkiler hep söz sahibi olmuşlar memleketin ka-derinde... Ve hep Deli İzzetler çıkarmışlar.

Yaa, cattara cuttaracılar, yaaaa... Bir gecede mantar gibi bitmiş politikacılar.

Yaaaa...

Onun için bilirim, Deli İzzet'in öyküsünü!

TÜRKÂN AKYOL

Şimdi çağcaflı resmî daireler yapıldı, ama hâ-lâ, Sağlık Müdürlüğü, İstanbul'da, Cağaloğ-lu'da, son derece perişan bir yapı.

Sağlık Bakanı seçildiğinin haftasında Türkân Akyol, işte bu Sağlık Müdürlüğünde bir toplantı yapmıştı, hekimleri toplayıp.

Bütün sağlık meseleleri, kuş bakışı gözden ge-çirilmişti. TOPLUM'un ele aldığı ilaç dâvası da-hill!

Toplantının en yaşlı doktoru, Burak'tı; kari-katürcü Ratip Tahir Burak'ın ağabeyi.

— Kızım, demişti. Sana kızım dememe mü-saade et. Belki doğumunda bulundum. O yaşta-yım. Kimse dâvamızı böyle kavriyamadı ve özet-leyemedi.

Şık lácivert döpiyesi, kor gözlü Bakan hanım heyecanlanmıştı bu sözlerden.

Sonra işte... 11'ler gümbürdedi... Sonra işte... İlaç dâvası olduğu yerde kaldı... Sonra, İkinci Ka-bine geldi. Sonra işte Üçüncü Kabine geldi...

Türkân Akyol hanım:

Kadınca cesurdun, yani çok cesur!

Kadınca yiğittin, yani çok yiğit!

Basınla ilişkilerin kadınca tersti, yani çok ters.

Ama devrim yapmak üzereydin, bazı konu-larda.

Devrimde yüzdeyüz atılım olmaz, yüzde beş-yüz olur. Ancak o kadar!

Tabii ki, ilaç ucuzlayacak azcık!

Tabii ki, montajcı endüstri dişlerini gıcırda-tacak.

Tabii ki, ismin kalacak.

Hem yiğit kişi diye, hem basınla en kötü iliş-kisi olan Bakan diye...

hükümet, sterlinin doğurduğu yeni bunahıma karşı Federal Banka müdürü Klases'in tavsiyelerine uyarak, döviz kontrolü uygulama kararı almıştır. Yeni uygulamada dış ticaret dışında kalan tüm döviz transferleri Alman hazinesinin kontrolünden geçecektir. Böylece Alman hükümeti, yakın tarihinde ilk kez müdahaleci bir politikaya yönelirken, Schiller'e yapacak tek bir şey kalıyordu: istifasını sunmak.

O da bunu yaptı.

Ama seçimlerden beş ay önce

böyle bir olayın siyasal bir takım sonuçlar doğuracağını düşünmek kehanet sayılamaz. Türkiye'de resmî bir gezideyken, Başbakan Brandt'la yaptığı bir yıldırım telefon görüşmesinden sonra gezisini yarıda bırakıp apartopar ülkesine dönen ve ayağının tozuyla iki bakanlığı devralan Savunma bakanı Schmith'in, Schiller'den boşalan yeri doldurması güç gözüküyor. Eski İktisat bakanı, savunduğu fikirlerden ve izlediği politikadan da anlaşılacağı gibi, Almanya'nın

güçlü kapitalist çevreleriyle son derece iyi ilişkiler kurabilmişti. Bu çevrelerin, kendisini bir tür güven unsuru olarak gördükleri söylenebilir. Özellikle 1969 seçimlerindeki önemli etkisi gözönünde tutulduğunda, böyle bir kişiliğin sosyal demokrat bir parti içinde nasıl barınabileceğini anlamak kolaylaşmaktadır.

Schiller'in eksikliğiyle Sosyal Demokrat Parti, 3 Aralık seçimlerindeki şansını biraz daha yitirmektedir.

MAHMUT T. ÖNGÖREN Programlar

Kukuletalı Eğitim

Televizyon, eğitim alanında, Türkiye'de henüz bir varlık gösteremedi.

TRT Televizyonu, önümüzdeki ağustostan itibaren 55'inci ayına girecektir. Televizyonumuzda görünüp bize birşeyler öğretmeğe çalışan en son öğretmen ise, başına kocaman bir kukuleta takmış bir aşçıbaşdır. Böylece Televizyonumuz, yemek târifleri ile, Türkiye'nin eğitim sorununa bir katkıda bulunmaktadır.

Televizyonun Türkiye'de doğrudan doğruya eğitimde yararlı olabilmesi için köylere yayın yapılması gerekir. Köye yayın yapılabilmesinde de elektrik büyük bir rol oynar. Pili veya transistörlü televizyon alıcılarının köylerde gerekli amaca hizmet edip etmeyeceği ise araştırılması gerekli bir başka konudur. Çok fazla elektrik akımına ihtiyaç gösteren transistörlü alıcıların sık sık «doldurulması», elektriksiz köyler için ayrı bir güçlük yaratacaktır.

Bu sorunlar çözümlense bile, köylere konacak TV alıcılarının ücretini kim ödeyecektir? İş bu kademe gelince, büyük güçlüklerle karşılaşacağımız da muhakkaktır. Hem sonra, köylüye hangi alıcı verilecektir? Bugün, Televizyonun yayın alanının genişlemesine rağmen, alıcı fiyatları 5000 liranın altında değildir.

Yıllarca önce «TV Türkiye'ye muhakkak gelmelidir» diyenler yukardaki noktaları düşünmedikleri için, bugün gelişigüzel bir plâna göre genişleyen Televizyonumuzun Türkiye'nin en büyük sorununa eğilemediğini üzülererek görüyoruz.

Batı bu değil ki..

Bizi üzen bir başka nokta da, ekranlardaki kukuletalı aşçıbaşlarıdır. Etin ve diğer yiyecek maddelerinin fiyatları ortadayken ve eğitimin de Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olduğu herkes tarafından kabul edilmişken, TRT Televizyonu'nun, masraflara gerek bizi yemek pişirme konusunda eğitmeye kalkması, işin nasıl ucundan tutulduğunu gösteren en büyük

bir belirtidir. Batı televizyonlarında da kukuletalı aşçılar ekranlara çıkararak yemek târifi yaparlar. Hatâ yemek târifi ile de yetinmezler, yanlarındaki sevimli hanımlarla birlikte yemeğin kendisini de yaparlar. Bu gibi programlar için stüdyoda kurulan mutfak dekoruna akar su sağlamak üzere büyük güçlüklerle de girilir. Bir başka anlatımla, bu bir «demonstrasyon-örnek veren» programdır. Çünkü ev kadınları bu programlardan hem bilmedikleri yemekleri, hem de ucuz yemek maddelerinin ve malzemesinin nerede satıldığını öğrenirler. Üstelik bu gibi yayınları izleyenler, programlarda kullanılan yemek malzemesini satın alabilecek güce sahiptirler. Ama yemek târifi yapan batı televizyonlarının diğer saatlerde «halk eğitimi» ve «okul içi eğitim» türlerine giren programlar yayınladıkları da ayrı bir gerçektir. Batı televizyonları, ayrıca, programlarının yayın saatlerini seçerken de son derece titiz davranırlar. 19.00—22.30 arasındaki saatler onlar için son derece değerlidir.

İşte bu nedenlerle, TV yayıncıları, akşam yayınlarında yalnız belli bir grup seyirciye değil, her çeşit seyirci kitlelerini ilgilendiren yayınlar yapmağa önem vermişlerdir. Fakat ucuz yemeklerin târifini saat 19.30'da verdiği zaman, kukuletalı aşçıbaşı ve gerçekten başarılı program taktimcisi ekrandan seyircilerine güllükler dağıtsa bile, biraz sonra yemeğe oturacak olan seyirciler kendileriyle alay ediliyor mu sanırlar.

Eğitim programları

Televizyonda eğitim programı yayınlamak kolay değildir. Zaman, tecrübe, eğitim kuruluşları ile ilgili işbirliği ve para, bellibaşlı güçlüklerden sadece birkaçıdır. Fakat artık 55'inci yayın ayına girecek olan TRT Televizyonu, bir hayli yol

almış bulunuyor. Hiç olmazsa yemek târifini yapacak olan bir programın yayın saatinin sabah yayınları başladığı zaman ev kadınları için en uygun bir saat olan 9.00-11.30 arasından seçilmesi gerektiğini bilen bir Televizyonumuz var diye düşünmekteyiz. Ayrıca, geride kalan 55 aydan beri tecrübe artmış, yönetici sayısı yükseltilmiş, teknik olanaklar çok gelişmiş, TV reklâmlarının da başlamasıyla para sorununun büyük bir kısmı halledilmiş ve hattâ yabancı TV kuruluşları ile son derece ayrıntılı ilişkiler de kurulmuştur. Dışardan bu konuya bakan bir kimse, «artık yavaş yavaş, TV de eğitime de başlamamak için bir neden yok ortada» diye düşünebilir.

Oysa madalyonun öbür yanı bize, burada haftalardan beri üzerinde durmağa ve dikkatleri çekmeğe çalıştığımız bir noktayı göstermektedir. Gerçekten, TRT Televizyonu'nun olanakları son derece artmış ve Televizyonumuz yabancı kuruluşlarla işbirliğine de başlamıştır. Fakat bu, genellikle tek taraflı bir işbirliğidir. Yapılan anlaşmalara göre, yabancı televizyonlar, ücret karşılığında bize filmlerini vermektendirler. Bu filmler de casusluk veya polis serüvenlerinden başka bir şey değildir. Üstelik, bu serüven filmlerini yayınlıyan TV kuruluşları, kendi ülkelerinde eleştirilmekte ve kınanmaktadırlar. Çünkü pek çok kimse, artık, bizim ekranlarımızı da aydınlatacak olan bu serüven filmlerinin gençliği adam öldürmeye, banka soymaya, yani düzenli bir toplumun kabul edemeyeceği yasa dışı davranışlara sürüklediğini ileri sürmektedir. Şimdi biz, bu gibi filmlere döviz ödemeğe de hazırlanıyoruz!

İşte bu nedenle, Televizyonumuzun, eğitim konusuna eğilmesini simdilik pek umud edemiyoruz.

**M. MEHMET
KEMAL**

**GÜNLÜK
FIKRALARIYLA**

BARIŞ'TA

Anayasa bir toplumun belirli döneminde egemen olan görüşlerin oluşturduğu; hem «günü düzenlemek», hem de «yarına yön vermek» amacını kapsayan bir hukuk «ana» belgesidir. Bu açıdan, toplumun gelişme ve gereksinmelerinin bir sonucu olduğu kadar, yeni gelişim ve oluşumların da başlangıcı niteliğini taşır.

Ancak, anayasanın bu ikili görevini yerine getirebilmesi —bütün üstyapı kurumları gibi— toplumdaki sınıf ilişkileriyle ve egemen sınıfların çıkarlarına uygunluk oranıyla sıkı - sıkıya bağlıdır.

II

Durkheim, «sağlıklı toplumlar, siyasal sorunlarla uğraşmazlar» demektedir (1). Gerçekten, tarihin karşı konulmaz, durdurulmaz akışıyla kendi doğrultusunu çıkartılabilmiş toplumların, kitaplar içinde kalması gereken siyasal - hukuksal kurumları boyuna çektiğinden düşünülemez. Onların önünde, halk için daha somut anlamlar taşıyan, önemli sorunlar vardır.

Ama, bizim toplumumuz gibi, tarih köklerinden koparılmışlığın acılı bunalımlarını yaşayan ve «ulusal doğrultu»sunu bir türlü bulamayan toplumlarda, siyasal sorunlar daha bir zaman tartışılacaktır.

III

12 Mart sonrası, siyasal eleştirilerin üzerinde yoğunlaştığı konulardan biri de, 1961 Anayasası olmuştur. İster toplumsal gelişmenin yararına, ister zararına kulanılsın, halkımızın sahip olduğu bütün demokratik özgürlükleri kaldırmak için gerekçe arayanlar, sanık sandalyelerinin en çünne «Anayasa»yı oturtmaya kalkmışlardır.

Kurucu Meclis çalışmalarından buyana, 1962 Anayasasının «özgürlükçü ve eşitlikçi» niteliğine kuşku gözlerle bakanlar, toplumumuzun son yıllarda geçirdiği kaçınılmaz bunalımlardan Anayasayı sorumlu tutmuşlardır.

Oysa 1961 Anayasası, özgürlük ve eşitlik açısından taşıdığı ağırlıklı niteliğin yanısıra, demokratik ilkelere de ayrılmaz kurallar koymuş bir anayasadır. Sosyal devlet anlayışını üstün tutmuş, fakat onu demokratik - hukuksal temellere dayandırmıştır.

Bu bakımdan, hukuk ve toplum bilimlerinden az da olsa haberdar olan hiç kimse, Anayasanın so-

Anayasa üstüne

rumlu olduğunu içtenlikle ileri sürmez. Hukuk dışı bazı davranışlardan sorumlu olanlar varsa, onlar, herhâlde, Anayasanın emredici hükümlerini yıllardır görmezden gelerek, toplumu, artık mutlaka değişmesi gereken, çağdışı ekonomik ilişkilere bağlı tutmaya çalışırlardır.

Anayasanın temel nitelikleri, bu arada çağdaş anlayışla kaleme alınmış demokratik niteliği, toplumumuzun üst katlarında bazı zümreleri tedirgin etmektedir. Çünkü, «kapitalist bir toplumda, demokratik kuruluş ancak, kapitalizmin temel gereklerini bozmayacak biçimde işlerlerse geçerli sayılırlar» (2).

Sosyal niteliği ağır basan bir demokrat anlayışın, kapitalizmin (hele az gelişmiş bir kapitalizmin) gerekleriyle bağdaşmadığı açıktır. Böyle olunca, —1960'arda verilen kısa bir aradan sonra yeniden iktidarı ele geçiren— egemen sınıfların siyasal organlarının neden Anayasa düşmanı oldukları ve neden bu Anayasayı birtürlü uygulamaya yanaşmadıkları daha açık bir anlama kavuşmaktadır. Gerçekte, Anayasaya yönelen suçlamaların amacı, kapitalist sınıf çıkarlarıyla uyumlayan demokratik özgürlük

ortamını ebediyen yoketmektir. Mesele, «hürriyetin imhası»dır.

IV

Onun içindir ki, Türkiye aydınları, Anayasa konusundaki siyasal tartışmalarda açık ve kesin tavırlar almak zorundadırlar. Anayasa konusuna ilgisiz kalmak, bir bakıma, halkımızın geleceği ile ilgili sorunlara, bu sorunların çözümünün hangi yöntemlerle sağlanacağı konusuna ilgisiz kalmak demektir. Çünkü, siyasal davranışlarımızın uygunluk içinde olması gerekli temel kuralları koyan, «oyunun kuralları» Anayasadır.

«Anayasayı ileri doğru atılın bir aracı olarak ayakta tutmak isteyenler, ona kazandırmayı düşündükleri, daha doğrusu onun özünden çıkardıkları dinamik yorumu gereken etkinlikle yaymazlarsa, anayasanın ileriye dönük olduğuna inananlar, onun bu açıdan savunuculuğunu üzerlerine almazlarsa, anayasanın yakın bir zamanda, antika ve hurda bir belge haline düşmesi mümkündür» (3). Böyle bir sonuçun kimin yararına olacağı da ortadadır.

Onbir yıllık deneyin öğretici sonuçlarıyla karşı karşıyayız. Ve bu deneyden herhâlde yararlanmalıyız.

- (1) zikr. M. Duverger, Siyasi Rejimler - s. 143
- (2) Harold J. Laski, Devlet - s. 30
- (3) M. Soysal, Anayasanın Anlamı - s. 142

MİDYAT YÖRESİ

Üç bin yıldan bugüne değin, gerek ürünlerin ve gerekse toprağı işleme şekil ve yönteminin değişmiş olması bu toplumun ne denli insana yaraşır düzeyde olduğunu göstermektedir.

Sermaye ve emek kendisinin olduğu halde insan sayısı artmış, koşullar değişmiş olmakla birlikte, fert başına düşen gelir, resmi olmayan değerlendirmelere göre günlük olarak 105 kuruştur. Sekiz kişilik bir ailenin günlük kazancı 840 kuruştur.

Geniş verimli arazi bulunmayan yöremizin sömürü tarzı başka bir biçimde karşımızda. Bu da ağalıktır. Toplumun varlığını tehdit edercesine, kanlarını sütlük gibi emen bu nesne, yoksul kitleleri kısıpıcı içinde si-

kıştırmış, kölelik devrinin somut örnekleriyle dolu, hazin tablosu karşımızda.

Bir yandan artan insan sayısı ve buna karşılık üretimde artış olmadığı, bir yandan modern tarım araçlarının en basitinden dahi habersiz ve yoksul, bir yandan ağalık ve bu illetin yoksullara malettiği kan davası, bireyi toprağından kopmağa zorlanmaktadır.

Bu zorlamanın varlığını görmek, Türkiyenin dört tarafına yayılan Midyatlıya raslamakla mümkünür. Yalnız Çukurovada ırgat veya yarı ırgat olarak 10 bin Midyatlı çalışmaktadır. Beyrut'ta ve dış memleketlerde Midyatlı olarak 40 bini bulmaktadır.

BEDRİ ŞEN (Midyat)

FARUK GÜVENÇ

Akses Bakû'da

Düdüklü Tencere

Bakû Devlet Senfoni Orkestrası ile bu orkestranın şefi Niyazi'nin önünde büyük bir handikap vardı: Sovyetler Birliği Kültür Bakanlığı ile resmî konser bürosu «Goskonsert»'in ya ihmali, ya da anlaşmazlığı yüzünden Bakû'ya konserden ancak bir hafta önce gelen yığınla notanın altından kalkmak ve Necil Kâzım Akses'in elli dakikalık senfonisiyle kırkbeş dakikalık keman konçertosunu beş gün içinde çıkarmak... Bu kadar ağır bir çalışmanın üstesinden gelebilmek için herşeyden önce yirmidörder saatlik günleri biraz daha uzatmak gerekiyordu. Herhalde, dünyanın neresinde olursa olsun, hangi şef, hangi orkestra olursa olsun, böyle bir konser teklifini kabul etmezdi; ama Niyazi'nin ve Bakû orkestrasının müzیکçilerinin, Türk kardeşleriyle konuşurken kullandıkları sözlükte «hayır» sözcüğü yoktu; eğer senfoni ile konçerto kazanda pişmiyorsa, düdüklü tencereye sokulacaktı ve bu konser mutlaka yapılacaktı.

Niyazi önce, konser tarihini 24 hazirandan 25'e alarak bir gün kazandı ve günde sekiz saati bulan bir çalışma programı yaptı. Kendisi üfleme çalgılarıyla bir odaya kapanmıştı; yardımcısı Faik, Akses'e birlikte bir başka salonda yaylıları çalıştırıyordu. Bu maraton, günde sekiz saatten, tam beş gün sürdü. Bakû'nun korkunç sıcağı, nemli havası, işleri daha da güçleştiriyordu. Pazar günü gelip çattığı vakit Necil Kâzım Akses, yüzünün terini sildi ve Niyazi'ye «korkarım ki» dedi, «konser iyi olacak ve Moskova'daki dostlarımız haklı çıkacak».

Konserin yaz aylarında, yani mevsim dışında düzenlenmiş olması, bakûluların pek çoğunun sıcaklar bastırınca «bağ» dedikleri sayfiyelere göçmesi yüzünden pazar gecesi Filarmoni salonunun yarısı boştu. Ama Akses'i dinlemeğe, çoğu besteci ve müzیکçi olan, seçkin bir dinleyici kitlesi gelmişti. Beş gün içinde gözle görülecek kadar zayıflamış olan Niyazi'nin yönetimindeki orkestra, o gece gerçekten bir

Zuckmayer öldü. "Dünya'da Beethoven'i en iyi çalan, birkaç piyanistten biri" olarak bilinen Prof. Eduard Zuckmayer, 2 Temmuz günü aramızdan ayrıldı. Hitler ve takımının, Almanya'da Yahudi kıyamına giriştikleri 1934 yıllarında bu rejime direnen, bu yüzden Almanya'dan ayrılmak zorunda kalan ve 1936 yılında, Türkiye'nin çağrısı üzerine, seve seve Türkiye'ye gelmiş olan Zuckmayer, değerli bir sanatçı, iyi bir hoca, temiz bir insandı. Türk müziğinin gelişmesine verdiği emek, onun adının her zaman saygıyla anılmasına yetecek büyüklüktedir. Aşağıda, onun sevgili öğrencilerinden, Konservatuar Müzik Bölümü öğretmeni Erdoğan Okyay'ın, hocası hakkındaki yazısını sunuyoruz.

Prof. Eduard Zuckmayer

(3 Ağustos 1890 — 2 Temmuz 1972)

1915 yılında imparatorluk Almanyası onu savaş nedeniyle cepheye çağırırken; daha bir yıl önce konser piyanisti ve orkestra şefi olarak parlak bir diploma seçkin bir ödül ile Köln konservatuarını bitirmiş olan Eduard Zuckmayer, bir an bile tereddüt etmeden cepheye koştu, savaşmak için. Üç yıl sonra, ağır yaralanmış olarak memleketine ve mesleğine geri dönünceye kadar...

1925 yılında Almanya'da hem konser piyanisti, hem de orkestra şefi olarak adınak sık sık bahsedildiği bir dönemde, beklenmedik bir kararla tüm konser etkinliğini yarıda bırakmış ve Kuzey Denizindeki Juist adasında kurulmuş olan «Schule am Meer=Sahildeki Okul» da öğretmenlik ve sanat danışmanlığı görevi almıştı. Sanat dünyasının sahte şöretlerine ve gününün sahte, yüzeysel sanat anlayışına karşı çıkıp, sanatla içten bir bağ kuracak temiz, yeni bir kuşak yetiştirmek için ve bir avuç eğitimi - sanatçıyla birarada.

1934 yılında aynı gurup, Nazi iktidarının getirdiği totaliter eğitime düzenine karşı sessiz bir direniş olarak yorumlanabilecek bir biçimde, kendi kurdukları ve Almanya için yeni bir örnek sayılan bu okulu, kendi kararlarıyla ve kendi elleriyle kapattılar.

1936 yılında Atatürk Türkiye'si sanat devrimi atılımlarını peşpeşe yaparken, kurulacak yeni Devlet Konservatuarında görevlendirilecek sanat danışmanı olarak onu seçmişti. İki yıl sonra da müzik öğretmeni yetiştiren ayrı bir bölüm kurulunca onu bu bölümün başına getirmişti.

Böylece, Prof. Eduard Zuckmayer için Almanya'da olgunlaştırdığı idealini gerçekleştirecek yeni bir ortam doğmuştu. Onun, Türkiye'deki 36 yıllık çalışma hayatını dolduran bu ideal «Türk Okulmüziği Hareketi» olarak eğitim tarihindeki yerini almıştır. Bu ideali, Türk halk müziğini çağdaş bir anlayış ve teknikle işleyip Türk gençliğine sunmak ve gençliği çağdaş eyrensel sanat müziğinin yaşayıcı ve yapıcı bir ortağı haline getirmek olarak özetleyebiliriz.

Her yıl düzenlediği gezileriyle Türkiye'yi bir misyoner sabrı ile dolastı, gençlere eğitsel müzikler götürdü. Türk devletinin yabancı uzmanlar ve sanatçılar için ayırdığı ödeneklerin en azına rıza göstererek, en yoğun biçimde ve en uzun süre Türkiye'de çalıştı. Bu yılın mart ayında bile resital veren bir öğrencisine, bu sahnede, bu piyanoda eşlik ediyordu.

Kendisinden, çok şey öğrendik. Sanata karşı içten, yapmacıksız ve sonsuz saygımızı, ona karşılıksız hizmet etme anlayışımızı, sanat için gerekli olan iç disiplin hasletimizi ondan aldık. Ve inandığımız dâvalar için savaşma azmimizi, tüm varlığımızı ortaya koyma cesaretimizi bize o verdi.

Gençlerimiz piyasanın bozucu zevklerinden kurtarılmadıkça; kurduğu koro geleneği, Anadolu'da kurulacak yüzlerce çocuk ve gençlik korolarıyla taçlanmadıkça; eğitim düzenimiz ve bütün devlet kuruluşlarımız gerçek sanat müziğine layık olduğu değeri ve yeri vermedikçe, onun rahat uyuyacağını biliyoruz.

ERDOĞAN OKYAY

mücadele yarattı ve parlak, canlı, temiz bir icra çıkardı. Besteci hem senfoniden, hem keman konçertosundan sonra sahneye çağırıldı ve bol bol alkışlandı. Azerbaycanlı mü-

zikçiler senfoniye biraz kalın ve uzun bulmuşlardı ama, keman konçertosuna ve konçertoyu büyük bir başarıyla çalan Suna Kan'a hayran kalmışlardı.

Unutulmaz bir "Yalova sefası.."

Kır gezmesi dediler mi, dinlen dinlen de kaç! Oldum olası sevememişimdir. Gönül eğlendirmenin önceden plânlanamayacak bir şey olduğuna inanmadığımdan doğsa gerek. Nasılsa katıldığım bir kaç tanesinden de, tedirgin ve sıkıntılı dönmüş, daha işin başındayken caymadığıma hayıflanmışımdır. Hele bir tane si var ki, ne zaman aklıma gelse, basbayağı eksiklenirim: hepsi üniversiteli, kız erkek, beş on kişilik bir topluluk, İstanbul'dan Yalova'ya gitmiş, kurda vakit geçirmek için portatif bir gramofonda Beethoven'ın Coriolane uvertürünü çalmıştık! Bunu hem batıl, hem de toplumcu olmanın baş koşulu sayıyor olmalıydık.

Zaten işimiz gücümüz özenti, hem de işin aslı aramadan, dibini kurcalamadan. Kim çıkarıyorsa, akl-ı evvelin biri ortaya şu şöyledir, ya da bu böyle olmalıdır diye bir şey çıkarıyor, öbürleri de peygamber kelâmıymış gibi ona uyuyorlar. Bizim öğrenciliğimizde toplumcunun klâsik batı müziğinden başkasını sevmesi yasaktı. Bir de, bununla taban tabana ters düştüğünü hiç düşünmeden, halk müziği ve halk edebiyatını sevmeye özenirdik. Öyle ya batının klâsik müziği, herhalde demircilerin, mağden işçilerinin ve marongozların müziği değildi, değildi ama, onu sevmemize izin var, buna karşılık bizim kendi klâsik müziğimizi sevmemize, «saray ve çevresindekilerin müziği olduğundan» izin yoktu. Şu dangahkhğa bakın, Allah aşkına! Batılı büyük kompozitörlerin çoğunu kralların, imparatorların korudukları, eserlerinin ancak soyluların gidebildikleri konserlerde çaldıklarını bile bile onları bağrımıza basıyor, bizimkilerini «tu kaka» deyi karalıyorduk.

Allah da bilir ya, halk özentisine daha çok bozuluyordum. Hele o çalışma odalarına köylü çorabı, salonlarına bağlama asanlar yok mu, hiç tutmadım. Kapışır dururdum. O zamanlar yadrgayışımı «bilimsel» açıklamalara bağlamıyordum pek, çok üstüme varırsa iş sövüşmeye varıyor, kalplerimiz kırılıyordu. Sonraları, okudukça, yöntemi kendi toplumsal gerçeklerimize uygulamaya çalıştıkça, farkettim ki bu özentinin zaten iler tutar bir yeri yoktur, toplumculuk ve ilerçilik bir takım moda ve önyargılara uymak değildir. Tam tersine, önyargıları sürekli bir eleştiri süzgecinden geçirme, toplumsal gerçeklerle bağdaşabilirliğini denetlemektir.

Epeydir şiirde divan musikisini ve edebiyatını «malzeme» olarak kullanıyorum. 40 yıllarında halk edebiyatını kullanırdım.

O zaman yaptığım beğeniliyordu, faydalandığım şairler divan edebiyatı şairleri, faydalandığım ses divan musikisi sesi olunca, ortaya bir itiraz çıktı hemen: toplumcu ve ilerici şair halk kaynaklarından yararlanmalıdır! Benim aldırtdığım flân yok, bildiğimi okuyorum ya, geçen gün «Cumhuriyet'te «Hangi Batı» için yazılmış bir eleştiride sözün yeniden buraya getirildiğini görünce ucundan biraz ilişeyim dedim. Bin yıllık arkadaşım Arslan (Kaynaradağ) benim batı üzerine yazdıklarından olduğu kadar, doğuya —divan musikisi ve

şirine yaslanmak derecesinde— yönelişimden deşete düşmüş, bunda bir Yahya Kemal tutumu göerek, sorun bilimsel olarak çözümlenmelidir diyor.

O gün, tesadüf bu ya, vapurda Günay Akarsu'ya rastladım, bunu konuştuk. Dediklerim aşağı yukarı şunlar: «— Bilimsel olarak alınrsa, divan edebiyatı ve musikisi de, halk edebiyatı ve musikisi de belirli bir zaman ve yerde var olmuş, belirli koşulların üst yapısıdır. O altyapı değiştiği, o koşullar yerini çok başka koşullara bıraktığı için, her ikisinin de işlem yönünden geçersizliği eşittir. Bu bakımdan şair için malzeme değerleri aşağı yukarı aynı ayardadır. Halk edebiyatına öncelik tanımak, belki yapılacak bileşimin kalabalıkla daha çok bağlantı kurmasını sağlamaya yarar ama, o halk edebiyatının bile divan sanatından esinlendiğini, esinlenmek ne lâf, düpedüz etkisinde kaldığımız düşünürsek, önünde sonunda, güçlü bir esthetique varlığı yadsımanın enayilik olduğunu anlamaz mıyız?»

Bunlara eklenecek başka şey yok mu?

Fakat asıl tutulduğum o değil, aristokrat sanattır diye divan musikisine ve edebiyatına burun kıvrıranların, eşdeğerli eserler batı'dan geldi mi hemen teslim bayrağını çekmeleri. Düşünün hele, Racine, Corneille, Molière halk edebiyatı mı yapıyorlardı? Halktan adamlar mıydı? Yooo! Bütün batılı klâsik sanat, aristokrat bir dönemin ürünüdür. Dahası var, batıdan aktardığımız sanat değerleri içinde gerçek anlamda populaire nitelikte bulsak bulsak belki François Villon'un bir kaç baladını buluruz, ötesi tepeden aşağıya seçkinler için yapılmış seçkin bir sanat evrenidir. Bundan faydalanmamız, zevk almamız geçerli oluyor da, bizim kendi adamlarımızdan hoşlanmamız neden küçümseniyor, ayıpsanıyor?

Bu nedir biliyor musunuz, iki yüzyıldır edindiğimiz aşağılık kompleksinin sanat plânında görünüşüdür, ki, gündelik yaşantı plânında, Almanya'ya giden işçilerimizin, hiç bir eksikliği kusura olmadığı halde birbirlerine burun kıvrıp, yabancılarla evfenmeye ya da kırıştırmaya can atmaları biçiminde meydana çıkmaktadır. Peki, sözü nereye bağlayacağız, şuraya: geçmişimizi batı'nın geçmişinden aşağı görmeyeceğiz, halk edebiyatından yararlanacağız ama, divan edebiyatından da yararlanacağız, divan musikisini klâsik, bugünkü koşullar içinde eskilmiş bir müzik olarak dinleyeceğiz ama, halk musikisi de öyle dinleyeceğiz, çünkü bu zaten böyledir, üstelik batı'da da böyledir.

Bunu hesaba katmadık mı, kır gezmelerine Beethoven çalmaya gider, batıyı da, batılılaşmayı da yanlış anlamış sömürge avdını tipinin acıklı bir örneğini vermiş oluruz. Haa... az kalsın unuttuyordum, o meşhur Yalova sefası'nda Arslan'la beraberdik, hatta yanılmıyorsam, epeyde ağır olan gramofonu da o taşımıştı.

R. ÇETİN ARAC

Filmler (5)

Yılın En tutarlı yapıtı.

Genç Fransız yönetmenlerinden Jacques Déray'ın «Borsalino» su, yılın dedikodulu filmlerinden di. Başrolleri paylaşan Alain Delon ile Jean-Paul Belmondo, yapıtı daha Paris'te oynatılmadan, cadde ve bulvarlara asılan afişler yüzünden, birbirlerine girerek mahkemelik olmuşlar, böylece, koparılan fırtınayla filme büyük reklam yapmayı başarmışlardı. 1930'ların Marsilya'sından kendine özgü bir kesit veren Déray, -ış filmi koşulları içinde de olsa «Borsalino»da ortaya, zevkle izlenebilen, sevimli bir gangster yapıtı koyabilmişti.

Mevsimin en tutarlı ve en iyi filmlerinden biri de, kuşkusuz «Son gerçek» (Atlari da Vururlar) «They Shoot Horses Don't They?» idi. Sydney Pollack, Horace Mc Coy'un ünlü romanını perdeye getirirken, 1929-30 ekonomik bunalımının küçük insanlar üzerine yansımaları bir dans maratonu içinde, nefis biçimde anlatmış; haftalar boyu devam edens dans maratonuna katılan ezik insanların, organizatörlerin elinde nasıl sömürüldüklerini, o dönem Amerikan toplumunun insanları değerlerden ne derece vaksun bulunduğunu kusursuz şekilde görüntülemişti. Yönetmen, sağlam yapıtımda, başta Jane Fonda olmak üzere, Mic-

hael Sarrazin, Git Young, Susannah York ve Red Buttons'ın olağanüstü oyunculardan da büyük ölçüde destek almıştı.

Senaryo yazarlığından kamera başına geçen Claude Sautet, «Şeref Yolu» (Max et Les Ferrailleurs) ile formundaydı. Hasta ruhlu bir Fransız polis müfettişinin kendini tannın için zavallı sokak serserilerini kullanarak, onları bile bile banka soymaya zorlayışını ilginç biçimde anlatıyordu. «Şeref Yolu»nda başrolleri yönetmenin favori oyuncularını Michel Piccoli ile Romy Schneider paylaşmıştı.

Gençlerde umut var

İçleri kof çıkan, orta düzeyi bile bulamayan, Gordon Flemyng'in gangster yapıtı «Beş Çılgın Adam» (The Split) ile Paul Bogart'ın yönettiği polisiye «Dedektif Marlowe» (Marlowe)'un hemen ardından vizyona giren «Sersem Seni Seviyorum» (B. S. I Love You) genç, adı duyulmamış bir sinemacıyı, Stevan Hillard Stern'i sinemaseverlere tanıttı. Stera sevimli kabına sığamayan komedisinde «seks» tutkunuğu ile inceden inceye alay ediyordu.

Başka bir genç yönetmen, Richard Sarafian, «Ölüm Noktası» (Vanishing Point) ile gençlere bağlanan umutların boş olmadığını ispatladı. Sarafian, günümüzün binek hayvanları sayılan arabalarda, kendine özgü özgürlük arayan eski bir polisin (Barry Newman) öyküsünü değişik biçimde, nefis back-flash'larla anlatıyordu.

Teknikte aşama ve Le

İkinci Dünya Savaşının ünlü Pearl Harbour baskını Japonya ve Amerika açılarından anlatan «Tora Tora Tora», dürüst tutumunun yanı sıra, şimdidek ulaşılamanış tek-

MICHAEL SARRAZIN VE JANE FONDA

«Atlari da vururlar»

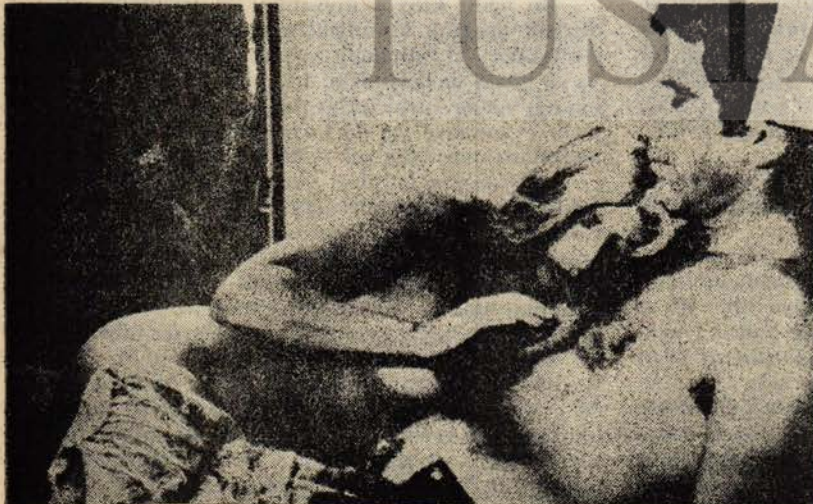
nik kusursuzluktaki savaş sahneleriyle de ilgi topladı. Richard Fleischer ile birlikte iki Japon sinemacının, Toshio Masuda ve Kinji Fukasaku'nun yönettiği «Tora Tora Tora» nun olağanüstü savaş sahnelerini de özel objektifli kameralarla Ray Kellogg saptamıştı.

Renato Castellani, modern bir aşk masamı, «Bir Mevsimlik Aşk» (Brief Season) ta zevkli görüntülerle anlatmıştı, o kadar.

Komedilerin ustası Blake Edwards, «Sevgilim Lili» (Darling Lili) ile düş kırıklığı yarattı. Birinci Dünya Savaşı sırasında casusluk yapan ünlü bir kadın şarkıcının (Julie Andrews) aşk öyküsünü anlatmağa çalışan Edwards, yer yer Julie Andrews'in sesinden yararlanmasına rağmen, ortaya, modası geçmiş, duygusal bir komedi koymaktan öteye gidememişti.

Fransızların delişmen sinemacısı Claude Lelouch, geçen mevsim, iki filmiyle «Hayat, Aşk, Ölüm» (La Vie, L'Amour, La Morte) ve «Sevdiğim Adam» (A Man I Love) karşımıza çıktı. Bir oto işçisinin dramını verdiği «Hayat, Aşk, Ölüm» de, «ölüm» cezasına kesinlikle karşı çıkıyordu Lelouch. Filmin finalinde givotinde idam edilen kahramanının (Amidou) ardından, ilgililere ve seviricilere, «şimdi rahatladınız mı?» diye sesleniyordu.

«Sevdiğim Adam» ise, Annie Girardot - Jean-Paul Belmondo çiftinin Amerika'da geçirdikleri Fransız usulü bir aşkı kısaca...

BARRY NEWMAN : «Ölüm noktası»nda...

HINCAL ULUÇ

Atletizm

İki dünya rekoru

Geride kalan günlerde dünya haber ajansları, görünüşte alışılmamış hiçbir yanı olmayan bir haberi Varşova'dan bütün dünyaya yaydılar:

«100 metre engelli yarışında Avustralyalı bayan atlet Pam Ryan, 12.5 ile dünya rekoru kırmıştır.»

Haberi okuyunca belleklerini biraz yoklayanlar, yıllarca engellerin üstünde dünyanın en hızlı kadını ünvanını kimselere bırakmayan bir başka Pam'ı hatırladılar: Pam Kiborn.

Ama 1958'den 1970'e kadar kazanmadık yarış, kırmadık rekor bırakmayan bu eski Pam, 30 yaşına bastığı ve evlendiği 1970 yılında pistlere veda etmemiş miydi?

Bu Pam, o Pam mıydı yoksa?..

Bu soruya pek çok kişi «Olmaz» dedi ama, Kiborn soyadını evlendikten sonra Ryan'a çeviren Pam, bu mucizeyi gerçekleştirmişti.

Pam, 80 engellide dünya rekortmeni iken atletizmi bıraktığı zaman üzülenlerin sayısı çoktu. Ama Pam mâzeretini, kuşku götürmez şekilde açıkladı:

«Artık yaşıyorum. Bir yandan okulda derslerim (Pam ilkokul öğretmenidir) bir yandan evime ve aileme karşı görevlerim var. Artık atletizmde bu parlak günlerimi sürdürmem güç. En iyi iken bıraktığım için beni affedin.»

Bütün Avustralya affetmişti Pam'ı, can ve gönülden... Ama, Pam'ın kendisi bir türlü affedemiyordu kendini.

1964 Olimpiyatlarında bronz, 1968 oyunlarında gümüş madalya almıştı. Oysa herkes ondan altın madalya bekliyordu. Her ikisinde de rakiplerine değil, talihsizliğine yenilmişti aslında. Ama evinin duvarındaki çerçeve içine bir altın madalya koymamıştı.

Halkın sevgilisi

Münih yaklaşırken, içinde bir sevin kıpırdadığını hissetti Pam. Küçük bir «Acaba» idi, içindeki. Sonra gidip eski antrenörü Henri Schubert'i gördü.

ATES OLMAYAN YERDE..

ÇELEBİ BÖYLE OLUR BİZDE İLGI DEDIĞİN

Olimpiyat ekibimizin büyük ümitlerinden Hakkı Sözen, babasının rahatsızlığı dolayısıyla, kampa katılamamış. Boks Federasyonu açıklıyor :

«Sözen gelemeyince biz İstanbul'a bir antrenör gönderdik. Orada çalışıyorlar.»

Bu durum bir Batı ülkesinde olsaydı, Federasyonun ilgisi şöyle açıklanırdı :

«Sözen'in babasına bir doktor (yahut hemşire) gönderdik. Sözen'i de kampa aldık.»

Bu Şarklı kafası ile Federasyonumuz yarın Sözen'in Münih'teki rakiplerini de «Çocuğun babası hasta, gelemiyor; bari siz gidin de orda doğuşun» diye İstanbul'a yollamağa kalkarsa hiç şaşmayalım!

İKİ DÜNYA REKORUNA SAHİP : Münih Oyunları için

32 yaşında pistlere dönen Pam Ryan (Kilborn) 200 ve 100 metre engellide iki dünya rekoru kırarak bütün dikkatleri üzerine topladı. Her sabah evinin yanındaki koruda ağaç kütüklerinin üzerinden atlayarak antrenman yapan Ryan, 1964 teki bronz, 1968 deki gümüş madalyalarına bu kez bir altın eklemeye kararlı görünüyor.

Schubert, «Koşarsın Pam» dedi ona. «Vücutunda en küçük bir değişiklik yok. Kısa zamanda forma girersin.»

Bir süre sonra 100 metre engelliye 13.4 ve 13.2'de koşarak antrenörünün ümitlerini destekledi Pam. Mart ayında ise 13 ve 12.9 koşarak iki defa Avustralya rekorundan iyi dereceler yaptı. Fakat rüzgâr dolayısıyla her iki rekorunu saymadılar.

Pam, Olimpiyat öncesi, Avrupa'da yarışmak üzere turneye çıktı ve zafer haberleri birbiri ardından

bomba gibi patlamağa başladı.

32 yaşındaki Pam Ryan, 100 metre engellide 12.5, 200 metre engellide de 25.7 koşarak dünya rekorları kırmış, Münih Olimpiyatlarının 1 numaralı favorisi haline gelmiştir.

Pam Ryan, Münih'te 100 metre ve 100 metre engelli koşacak. Bütün halkı, 1958'den beri, 14 yıldır, peşinde koştuğu Altın Madalyasına bu defa kavuşması için dua ediyor.

32 yaşında piste dönüp, ülkesine iki dünya rekoru getiren kadının bu madalya çoktan hakkı zaten.

insan ve Dünyası

